

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА.

9. РЕДОВНИ САСТАНАК ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА

КРАЉЕВСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

ДРЖАН 26. МАРТА 1919. ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ.

ПРЕДСЕДАВАО:

Председник др. Драгољуб М. Павловић.

СЕКРЕТАР:

Јосиф Бојиновић.

Присутна су сва господа министри, осим господо министра војног и министра саобраћаја.

Почетак у 16 и но часова после подне.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Господо, отварам 9. редовни састанак. Изволите чути протокол прошлог редовног састанка.

Секретар ЈОСИФ БОЈИНОВИЋ прочита протокол 8. редовног састанка.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има ли, господо, ко шта да примети на овај протокол? (Нема.) Објављујем, да је протокол примљен.

Изволите чути једну молбу упућену Народном Представништву.

Секретар ЈОСИФ БОЈИНОВИЋ прочита молбу Марије Петра Вуковића, усташа, да јој се одреди месечно уздржавање, а према заслугама њеног покојног мужа Петра Вуковића, усташа.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Ова ће се молба упутити одбору за молбе и жалбе.

Изволите чути један посланички предлог.

Секретар др. АЛЕКСАНДАР МИЈОВИЋ прочита предлог о праву на накнаду штета ратом почињених, који гласи:

Народном Представништву!

После свечаних и узастопних изјава савезничких држава, интегрална реконструкција Србије, биће један од есенцијелних услова мира.

Србија ће бити обештећена потпуно у штети, коју је претрпела.

Реконституција земље налаже императивно, као што захтева и правичност, да народни представници предузму бригу за репарацију штета, проистеклих из догођаја ратних у Србији.

Пројекат законски, који имам част да вам поднесем, српским грађанима у границама Краљевине Србије, признаје у принципу право на накнаду ратних штета. Признање тога права оставља нетакнуту интегралност рекламације, коју ће Србија имати, да учини на основу права народа.

Пре него што би се организовало то право и што би му се утврдили модалитети једним специјалним законом, има се сачекати: да пре свега целокупна штета по своме предмету буде позната, а затим да држава буде упозната са средствима којима ће располагати.

Само пак признање права на репарацију, доприниће снажно, да општењем ратом набу преко потребан кредит, зарад ренризе њихове активности.

26. марта 1919, Београд.

Др. Александар Мијовић,
народни посланик.

Пројекат Закона
о праву на накнаду штета ратним догађајима
причињених

Чл. 1.

Право на накнаду штета — ратним догађајима причињених — признаје се Србима у границама Краљевине Србије.

Чл. 2.

Организација, услови и пространство тога права биће уређени допнијим законима.

Чл. 3.

Овај закон ступа у живот, кад га Краљ потпише, а обавезну снагу добија кад се обнародује.

Др. Александар Мијовић,
народни посланик.

За овим прочита други предлог о утврђивању и процени штета ратом почињених, који гласи :

Народном Представништву !

Чим се право на накнаду штета, причињених ратним догађајима прокламује, појављује се одмах потреба утврдити правила, према којима ће ове штете бити констатоване и процењене.

У томе циљу имам част поднети Народном Представништву овај пројекат законски, који се односи на утврђивање и процену штета причињених на стварима.

Предложене мере срачунане су једино на то, да припреме решење проблема репарације.

Каква ће пак бити организација тога права; какав замапај; које ће се све штете накнађивати; хоће ли васпостављење бити обавезно или факултативно; како ће се најзад вршити регулисање ових накнада, питања су тешка и остају постављена. Законодавац ће на њих суверено одговорити. Слобода пак његова бит ће у толико већа, што констатација и процена коју организује овај закон, пројекат, предвиђени су само за случајеве за које изгледа да репарација мора бити наређена.

Пројекат обухвата пет глава :

I.

Глава прва одређује, које су штете обухваћене законом. При томе примјена његова ограничава се само на штете, проузроковане на територију краљевине Србије, презентирајући у пети мах трајањ карактер штета : да буду извесне, материјалне и непосредне.

Штете на лицима остављене су ван примене овог законског пројекта. То је учињено стога, што ми налазимо, да се репарација тих штета мора регулисати на сасвим другој основи, не остављајући непромјењено ни питање о инвалидима.

II.

Глава друга регулише питање јурисдикције.

Има две тенденције, које су се у томе правцу манифестовале. Једни су претпостављали, да се

мисија констатована и процена штета повери органима административним; други судовима. Ми смо се одлучили за ово друго.

Правична подела накнаде штета, по нашем мишљењу, један је од најтежих проблема после овог рата. Он не само да засеца у интересе државне касе, него додирује темеље на којима почива модерна држава; правду и једнакост грађана пред државом.

Правична и правилна подела сума, одређених на индешитет пострадалима од рата, представља идеал државне политике, чије остварење значи један од највећих успеха у управи државом.

Многобројне су међутим опасности, које угрожавају његово остварење. А оне се могу сузбити само тако, ако констатовање и процена штета буде поверена таквим органима, чији су чланови потпуно независни од свих фактора у земљи, који су довољно савесни и довољно стручни.

Судови наши у пркос свакој критици пружили би нам максимум савесности, а тако исто потребну спремност и искуство судско. А да би се добила још и потребна привредна стручност, то сам судове проширио у једну врсту поротних судова, у чији састав улазе по два грађана за сваку општину посебице.

Овако формиран судова заседавају и суде свима општинама, што их ставља на домашај општеног и олакшава брзо и правилно пресуђење ствари.

Поред ових судова, као првостепених, предвиђени су за судове у другом и последњем степену Касациони Суд у Београду и Велики Суд у Скопљу.

Осим тога, законски пројекат предвиђа државне заступнике, које одређује Министарски Савет, а који учествују у свима спорним предметима, трудећи се, да општи интереси буду задовољени.

III.

Глава трећа садржи начин поступка пред судовима.

Поступак је бесплатан и јаван, а такође прост и брз колико је год могуће.

Оштећени предаје своме општинском суду представку у два примерка. Истинитост тога акта гарантована је декларацијом под заклетвом, односећи се на стварност штете.

Представка мора бити редигована према одредбама овога закона. Оштећени групине своје потраживање по категоријама; једним правилником за извршење овога закона одредиће се ове категорије, класирајући све штете према природи њиховој.

По свакој од ових категорија суд мора при процени да суди одвојено, утврђујући према представци вредност оштећених ствари у очи мобилизације и ону, коју су оне имале истога дана у стању деструкције или уништења, имајући при томе у виду стање старости односних ствари.

Судови општински примљене пријаве предају надлежном поротном суду, а овај дубликат исти доставља заступнику државном.

Чим се поступак ангажује, оштећени може да ступи у преговоре са заступником државним, како би се дошло до једне пријатељске солиције. Но ова постаје дефинитивном тек пошто и суд одобри.

У случају пак неспоразума, парничари иду пред суд, који тако исто покушава споразумну одлуку. У недостатку овога поступак се продужује.

У материји, где је доказивање веома тешко, морало се бити веома широк. Свако је средство допуштено за утврђивање стварности и величине штете, па чак и прости пресумпције.

Створени за једну специјалну мисију, судови немају компетенцију, да решавају инциденталне спорове права. За њих странке се упућују надлежним судовима.

У случају недоласка при поновном позиву, суд решава спорну ствар.

Право жалбе припада оштећеном и државном заступнику. У интересу »пресуђене ствари« жалба може бити ограничена на један део категорија по пријави.

IV.

Глава четврта бави се констатацијом и проценом.

Суд статуира на вредности оштећених ствари у очи мобилизације.

Репарација на тој основи не би била потпуна, јер не би било могућно васпостављење ствари, чија је вредност услед овога рата лудо скочила. Али, као што сам напоменуо законодавцу, који буде решавао питање о плаћању, резервисана је пуна слобода акције. Према томе, он ће моћи увек у виду додатка или ма ком другом облику да оштећенима да могућности да се економски подигну и поврате у првобитно стање.

Процену нак на основу вредности васпостављања морао сам одбацити, јер је у пракси неизводљива.

V.

Глава пета групише разне одредбе, од којих већина подсећа на опште познате одредбе у важности.

Таке су, на пример, одредбе о лажном сведочењу и давању лажних изјава.

Што се рокова тиче, они се рачунају саобразно одредбама грађанског судбеног поступка.

Најпосле а у интересу оштећених предвиђено је и то, да сва акта одређена суђењу по обим предметима не подлеже такси.

На завршетку да напоменем, да сама природа ствари олашује питање констатовања и процене ратних штета као хитну ствар, овајајући их и стављајући испред плаћања.

Извршењем пак ове две операције учинило би се врло много за регулисање питања плаћања ратних штета. Пре свега добила би се потпуна статистика ратних штета. Знало би се шта је све упропашћено, следствено могло би се размишљати како ћемо накнадити : у природи или новцу, и за први случај како ћемо и где набавити.

Због тога ми је част предложити да Народно Представништво овај пројекат као хитан узме одмах у поступак.

26. марта 1919 г., Београд.

Др. Александар Мијовић,
народни посланик.

ПРОЈЕКАТ ЗАКОНА

о утврђивању и процени штета
причињених ратним догађајима.

Опште одредбе.

Глава прва.

Чл. 1.

Под резервом одредаба, које ће се донети једним доцнијим законом за накнаду штета ратним догађајима причињених, има се поступити на начин прописан овим законом при утврђивању и процени истих на стварима.

Чл. 2.

Овим су законом обухваћене само штете извесне материјалне и непосредне, проузроковане догађајима ратним у границама Краљевине Србије, на стварима покретним и непокретним, које припадају, без разлике народности, појединцима, друштвима, свима правним лицима, као и општинама, срезovima и окрузима.

Под овим се штетама разумеју :

Све штете, које су на покретним и непокретним стварима проузроковане од стране не-

пријатељских власти или трупа, рачунајући у то и порезе, ратне контрибуције, новчане казне, реквизиције, сва узимања у натури ма у ком циљу, као и зарад логоровања трупа или инсталација јавних служби ;

штете причинене од стране српске или савезничке војске било због препаративних мера за напад, превентивних мера за одбрану, нужности борбе и евакуације угрожених места, као и штете, које долазе од реквизиција, биваковања и кантоновања трупа, у колико исте нису регулисане другим каквим постојећим законом.

Као штете учињене у Србији сматрају се и оне, које су причинене на лађама под српском заставом у или ван наших вода, као год и на стварима које су се на њима налазиле.

Глава друга.

Организација власти.

Чл. 3.

За учвршћивање и процену штета по овом закону образују се у сваком судском округу поротни судови.

У састав ових судова улазе три државне судије дотичног првостепеног суда, које одређује председник тога суда или његов заменик, и двојица грађана за сваку општину посебно. Ову двојицу бирају одређене државне судије а са листе поротника за ту општину.

Деловођу поротног суда одређује такође председник првостепеног суда из подручног особља, ну дужност деловође може вршити и деловођа дотичног општинског суда.

Чл. 4.

Председник првостепеног суда, односно најстарији судија је у исто време и председник поротног суда.

Чл. 5.

Овако образовани поротни судови заседају и суде у свима општинама њиховог ресора.

Чл. 6.

У случају препреке којег од државних судија, председник првостепеног суда одредиће другог ; а на место судије поротника грађана, у случају препреке, државне судије бирају по овоме закону друго лице за судију.

Чл. 7.

При сваком од ових судова Министарски Савет, на предлог Министра Финансија, одређује по једног или више заступника државе.

Ови ће настојавати да се у судовима доносе онакве одлуке какве општи интерес налаже.

Чл. 8.

Чланови поротног суда могу бити изузети. При томе ће се свему поступити по поступку судском у грађанским парницама с том разликом, што ће по тражењу изузећа поротника грађана решавати у првом и последњем степену колегијум од три државне судије ; а за државне судије надлежни првостепен суд.

Изузеће против судија поротног суда може се учинити само на првом рочишту, осим ако се после тога промена у судијама догодила или су код постојећих судија настали узроци, са којих се изузеће чини. Ну и тада се то може учинити само на првом наредном рочишту.

Чл. 9.

Одлуке поротних судова по тражбинама, чија вредност не прелази 5.000 динара извршне су.

Чл. 10.

По свима пак осталим споровима може се на пресуде поротних судова изјавити жалба Касационом Суду у Београду, односно Великом Суду у Скопљу, који ове решавају у другом и последњем степену.

Глава трећа.

Начин поступања пред судовима.

Чл. 11.

У свакој општини наредбом окружног начелника одређује се дан, од којег се имаду поднети пријаве за утврђивање и процену ратних штета.

Ове ће се пријаве подносити у два примерка суду дотичне општине, саобразно одредбама, које следују.

Чл. 12.

Пријаву подноси сама оштећена личност, наследници његови или пријемници права, лично или преко свога заступника. Ако се тиче неспособног, онда пријаву подноси његов законни заступник, или кога првостепен суд одреди.

Чл. 13.

У свакој пријави мора се означити место становања оштећеног, односно његове резиденције.

Пријаве даље садрже тачно означање сваке категорије штета одвојено.

Ове ће категорије бити одређене правилником Министарског Савета, на предлог Министра Трговине и Индустије.

За сваку категорију оштећени ће означити специјално стварну вредност у очи мобилизације и опу, коју би ствари истог дана имале у њиховом стању оштећења или уништења.

Чл. 14.

За свако тражење морају се поднети докази.

Чл. 15.

Оштећени ће у пријави означити, дали је и колику суму на име накнаде примио.

Чл. 16.

За стварност тражбине појединци и приватна друштва имају у пријави обећати заклетву.

Заклетва се полаже лично пред судом.

Заклетва ће се положити у форми прописаним грађанским судским поступком.

Ако је интересовани спречен да лично пред судом положи заклетву, поступиће се по прописима грађанског судског поступка.

Чл. 17.

Осим оправданих сметњи, све се пријаве подносе у року од три месеца од дана означеног у наредби предвиђеној у чланку 11. овог закона.

Пријаве се подносе општинском суду оног места, где се оштећено добро налази. У случају да се ствар простире у више општина, пријава ће се поднети суду места, где су се догодиле највеће штете.

Чл. 18.

Добијене пријаве општински судови предаду надлежном поротном суду, који дупликат истих доставља заступнику државе, одређујући му краatak рок за проучавање и упознавање спорног предмета. Овај рок суд може по потреби и продужити.

Чл. 19.

По истеку тога рока, ако међу парничарима никакав споразум није постигнут, суд их позива пред суд, трудећи се, да се међу парничарима поравнање постигне.

Позив на рочиште предаје се на рецепне пет дана најмање пре рочишта. Овај позив означаје место, дан и час предетанка пред судом.

Чл. 20.

Никакав споразум парничара ван суда није свршен докле га суд не одобри. Овај може предходно наредити сваку меру истраге по томе, за коју нађе да је корисна.

Чл. 21.

Оштећени има права да овласти адвоката да га заступа, или другу личност коју суд прими пред судом.

Слични предетанак може, при свем том, бити увек наређен.

Чл. 22.

Суд саслуша оштећеног и државног заступника по спорном предмету.

За учвршћивање стварности и величине штете допуштено је свако доказно средство, па чак и просте претпоставке. Родитељи и слуге могу такође бити саслушани као сведоци.

При одређивању штета суд може увек тражити вештачко мишљење како у погледу постојања, тако и у погледу величине штете. По потреби суд може чинити и увиђај на лицу места и то цео, или преко једног судије.

Чл. 23.

Позивање и саслушавање сведока пред судом врши се на начин прописан законом о поступању у грађанским парницама.

Чл. 24.

Ако оштећени на рочиште не дође, ово се одлаже и друго одређује. Ну у случају поновног изостанка, суд ће парницу пресудити и без његовог присуства. Овако донета пресуда не може се опозивати.

Чл. 25.

Извиђање по овом закону је јавно.

Чл. 26.

Ако се пред судом појави као спорно питање о својини оштећене ствари, суд ће независно од тога штету утврдити и проценити, а за појављено спорно питање странке упутити надлежној власти.

Чл. 27.

Судека одлука односно утврђивања процене штете доноси се у форми пресуде, прописане одредбама закона о поступку у грађанским парницама.

Чл. 28.

Пресуда судека доставља се оштећеном и заступнику државе на рецепне. Рок за изјаву жалбе је десет дана од дана пријема пресуде.

Чл. 29.

Жалба се може ограничити и само на једну категорију штета; ну надлежност се одређује према укупној вредности свих категорија. У недостатку изричног ограничења, жалба ставља у питање целокупно тражење.

Чл. 30.

Жалба се предаје поротном суду, који се са актима спроводи вишем суду.

Чл. 31.

На пресуде поротних судова парничари се могу жалити због ненадлежности, прекорачења власти или повреде закона.

Чл. 32.

При поступању и суђењу код судова предвиђених овим законом поступиће се у свему по одредбама закона о поступку судском у грађанским парницама, у колико одредбе овог закона друкчије не наређују.

Глава четврта.

Утврђивање и процена штета.

Чл. 33.

Поротни суд ће учвршћивати стварност штета на добрима и вршити процену одвојено за сваку категорију.

Чл. 34.

Штете се цене на основици коју прописује чланак 13. овог закона.

Глава пета.

Специјалне одредбе.

Чл. 35.

Одредба о одговорности и заклетви судија-грађана по закону о пороти у кривичним делима важе и за одговорност и заклетву судија-грађана, који овај закон предвиђа.

Чл. 36.

Законски заступници неспособних лица могу и без одобрења старатељског судије вршити у име неспособних све радње, које процеситичу из овог закона.

Чл. 37.

Свака лажна пријава, коју би оштећени намерно учинили, казни се затвором од једног месеца до 5 година и новчаном казном од 20 до 3.000 динара.

Чл. 38.

Одредбе казног законика односно кривоклетства, лажног сведочења и вештачења, примењују се и при поступању предвиђеног у овом закону.

Чл. 39.

Дневницу и трошкове на путовање члановима суда, деловођи и заступнику државе одређиће Министарски Савет на предлог Министра Правде.

Чл. 40.

Пријаве, жалбе, изводи из акта и све остало што се односи на извиђање и суђење по овим предметима, не подлежи никаквој такси по закону о таксама.

Чл. 41.

Трошкови овог извиђања и суђења по овом закону, као и они из чланка 37. падају на терет државе.

Чл. 42.

Општине где заседају и суде поротни судови, дужне су снабдети ове потребним локалима за седнице судске.

Чл. 43.

Овај закон ступа у живот кад га Краљ потпише, а обавезну снагу добија, кад се обнародује.

Др. Александар Мијовић,
народни посланик.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Изволите чути још један хитан посланички предлог.

Секретар др. ЛОНЧАР прочита предлог Душана Тушановића и др., који гласи :

Podpisani vlagajo sledeći predlog :

Vlada se pozivlja, da restringira z naredbo ministra izhrane in obnovo zemlje z dne 7. marta 1919 br. 2684. v smislu rešenja Ministrskega Saveta z dne 27. februarja 1919. proglašeno svobodno trgovino, v toliko :

da pasivne zemlje oziroma okraje, mesta in industrijski centri naše države po svojih vladah oziroma pod vladino kontrolo in avtoriteto stojećih organizacijah nabavijo oni kontingent življenskih potrebščin, ki se zanje kot nujno potrebne ugotovijo do prihodne žetve. V deželah, kjer so bile do sedaj aprovizacijske organizacije, naj le te ostanejo še v naprej v veljavi in naj bo poverjene z izvrševanjem vseh onih poslov, ki so jih imele doslej. V deželah, kjer so bile dajatve življenskih potrebščin racijonirane, naj iste ostanejo prav tako racijonirane, kot so bile, le zvišajo naj se dajatve od 50 do 100% do sedanje količine.

Za nakup življenskih potrebščin za pasivne kraje naj se razdele aktivni kraji v rajone, v kojih sme poedina pasivna dežela kupovati. Za nakup naj določijo sporazumno s pristojnimi oblastmi maksimalne cene.

Moka oziroma žito, ki se nahaja sedaj v ml'nih in pri komisjonarjih v aktivnih deželah pa tudi drugod v kolikor ni ta last javnih aprovizacij, prav tako mast in slanina, ki se nahaja pri veletržcih, veleproducentih in komisjonarnih se naj zapleni v prid pasivnih dežel, ter se plača po cenah, ki jih prizadete oblasti določijo.

Predlogu naj se prizna v smislu § 101 nujnost (hitnost).

Utemeljevanje: vsled svobodne trgovine rastejo zadnje čase cene živil neverjetno brzo in visoko, podvojile oziroma potrojile so se že. Delavsko ljudstvo, stalni nameščenci in konzumenti sploh so zelo ogorčeni nad nastalim položajem. Od pomoč je nujna, zlasti za pasivne zemlje, in če more nastati položaj, ki bo nevaren redu in miru v državi.

V Beogradu, 25. marta 1919.

Dušan Tušanović s. r.

Dr. Lončar s. r.

M. Čobal s. r.

Josip Petejan s. r.

Bukšeg s. r.

Josip Kopač s. r.

Anton Kristan s. r.

Vasa Knežević s. r.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Господо, ови посланички предлози упутиће се одбору за оцену о умесности посланичких предлога.

Изволите чути интерпелације посланика.

Секретар ЈОСИФ БОЈИНОВИЋ прочита интерпелацију господина Васе Кнежевића и др. на министра унутарњих послова, а поводом забране социјалистичких зборова у Банату и Бачкој. (Ова интерпелација налази се на крају седнице.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Господо, ова интерпелација господина Кнежевића упутиће се господину министру.

Секретар ЈОСИФ БОЈИНОВИЋ : Господи председник одобрио је по пет дана одсуства господи посланицима : Живојину Шобићу и Дру Јоци Манојловићу.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Господо, прелазимо на дневни ред.

НИКОДИЈЕ МИЛЕТИЋ : Молим за реч.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Има реч господин Никодије Милетић.

НИКОДИЈЕ МИЛЕТИЋ : Запазио сам у раду Народног Представништва две ствари, које по моме уверењу нису правилне и праведне. Прва је од тих вођење скупштинског протокола, у коме се сувише опширно бележе многи говори ; међутим, то је изрично забрањено по чланку 4. нашег пословника. Ја бих молио господина председника, да скрене пажњу секретарима, да протокол воде у смислу закона и наредба ; то је у интересу бржега рада у скупштини. Друга ствар, коју сам запазио, је, да је дискусија о извес-

ним предметима у скупштини пошла једним неправилним путем и да се дискусија води од стране појединих говорника читањем извесних дугих беседа, што се такође нашим пословником изрично забрањује. У интересу бржега рада, ја мислим, да би то требало сасвим из праксе изоставити. Могла би се дозволити та примена приликом претреса скупштинске адресе, али у редовним скупштинским приликама то би само отежавало рад и ја мислим, да тај преседанс у интересу парламентарнога рада не смемо да заводимо. Ја вас молим, господине Председниче, да ми кажете, јесте ли вољни, да у будуће обратите пажњу и да управо препоручите секретарима, шта имаду да раде, а тако исто да умолите господу посланике, да се приликом својих говора држе пословника.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : По пословнику на ово прво питање, које сте упутили на мене, имам да вам кажем, да је у том погледу већ јуче било упућено једно питање и ја сам одговорио, да због тога, што још нема стенографских бележака, ми се помажемо протоколима за јавност, јер свакако је за јавност нај-аутентичније оно, што изађе из Народне Скупштине као официјозно, као протокол. Међутим, чим настане могућност за штампање стенографских бележака, одмах ће се протоколи наравно редиговати онако, како то пословник наређује. Усталом тих протеста је било и у Народној Скупштини и ми смо то као обичај задржали, да у протоколе уђу само кратки изводи из говора господу посланика. Много је лакше за господу секретаре, да бележе з а и п р о т и, а и за само Председништво, дакле то не значи узурпирање каквога права, нити питање коефора, него напротив. Дакле ако скупштина реши, да она не сматра за потребно, да се јавност обавештава овако, аутентично, онда ништа лакше : изволите решити и ја ћу наредити, да се тако и ради.

Што се тиче овога другог питања, доиста и ја сам то запазио, али знате, ово је почетак заједничког парламентарног живота. Има људи, који можда још нису вични парламентарном животу и парламентарној борби, и ја нисам хтео, да одмах опоменем господу посланике. Дакле господин посланик Милетић има право. По пословнику се несмеју читати говори и ја ћу у будуће молити господу посланике, да се држе пословника, јер ћу иначе бити принуђен, да опоменем господу посланике, који буду читали своје говоре.

НИКОДИЈЕ МИЛЕТИЋ : Дозволите, да одмах учиним примедбу. На овај ваш први одговор нећу се сложити с Вама, господине Председниче, да је то разлог, што немамо стенограф-

ске белешке. Ми морамо поштивати пословник, а стенографске белешке ће доћи и по самом праву, које Народно Представништво има, да сви говори госпoде посланика треба да буду оштампани у стенографским белешкама. Међутим ја молим, да се у будуће протоколи воде што краће и онако, како прописује пословник.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Реч има господин председник Министарског Савета.

Председник Министарског Савета СТОЈАН ПРОТИЋ : Допустите ми, госпoдо, да и ја кажем једну реч. Ми смо у том погледу до сада овде код нас грешили, јер нисмо стенографске белешке давали нашој публици одмах после одржаних седница, а то је имало својих незгодних последица. Ту нашу грешку треба да исправимо, јер је тачно оно, што је господин председник Народног Представништва рекао, да народ, публика има право очекивати од Народног Представништва, да оно њему каже, што ради. Јер и парламенат — и ако је заступник народа — мора да има своју контролу. Стога држим, да треба да поштујемо с једне стране пословник и да тиме испуњавамо и жељу господина посланика, коју је сад овде приказао, а с друге стране, да се одмах постарамо, да ми дођемо у могућност штампања стенографских бележака одмах. И ја молим господина Председника Народног Представништва, да са своје стране предузме мере, ако не можемо на други начин, онда макар створили нарочиту штампарију скупштинску. Ако он не би могао, ја га молим, да достави до знања влади, па ћемо ми — или заједно или један од нас двојице — то урадити.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Примам к знању изјаву господина председника и изјављујем, да сам и ја — одмах другoга дана по моме избору — учинио кораке, да се организује све, што је потребно за публикавање стенографских бележака и да сам предузео мере чак и да се купи штампарија. Али верујте, да су тешкоће такве, да се не могу одмах свладати.

Има реч господин Миливој Башић.

МИЛИВОЈ БАШИЋ : Ми не примамо, госпoдине Председниче, ове »Службене Новине« најредовније, а мислим, да тако исто и законске пројекте и извештаје појединих одбора. Стога бих молио, да се нареди једном послужитељу, који ће нам »Службене Новине« остављати у фијоке, које су и иначе отворене, а могло би и све остало, што се на рад скупштински односи, а што је намењено госпoди народним посланицима, као : законски пројекти и друго. Стога Вас молим, госпoдине Председниче, да једно

лице одредите, које ће се старати, да сваки посланик све то добије.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Молим Народно Представништво, да ми одговори, како је вољно, да у будуће редигујемо скупштинске протоколе. Хоћете ли кратко »за« или »против« или хоћете са краћим изводом; док не добијемо стенографске белешке ?

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Ко је за то, да се протоколи воде, као до сада — само са мало краћим изводима — тај нека седи, а ко је против тога, то јест ко је за то, да се протоколи само редигују са »за« или »против«, тај нека устане. (С в и с е д е.) Објављујем, да је Народно Представништво решило, да се протоколи воде онако, као што су и до сада вођени, тек са мало краћим изводима.

Сад прелазимо, госпoдо, на дневни ред.

На дневном је реду претрес извештаја финансијског одбора о предлогу закона о ванредном кредиту од 130 милијуна динара. Пре но што дам реч пријављеним говорницима, ја морам дати реч госпoди, која су јуче поменута у говорима, па због закључења седнице нису могли добити реч ради личног објашњења. То је — прво — господин Милоје Јовановић, коме дајем реч.

МИЛОЈЕ Ж. ЈОВАНОВИЋ : Госпoдо, ја сам се јавио јуче за реч у намери, да одбијем извесне приговоре, учињене од стране господина Настаса Петровића, у колико се односе на рад министарства Народне Исхране за оно време, за које сам ја имао бити министар Народне Исхране.

Хоћу одмах да изјавим, да ја овом приликом нећу бранити своју политику исхране, коју сам спроводио и мислио спроводити и чији је главни принцип био задржавање извесних ограничења у исхрани, искључење слободне трговине као и одржање система репартирања намирница, који је уведен скоро у свима европским државама. Ја мислим, да ћемо убрзо имати прилике, да о томе говоримо у овоме дому ; онда ћемо говорити о тој политици, коју сам водио, па и о моме раду. Хоћу за сада само да одговорим на неке приговоре — у начелу оправдане — господина Петровића и да утврдим, да сва одговорност за стање исхране није лежала на министарству исхране, ни на моме раду.

Сасвим је оправдана жалба, да је у земљи највећа оскудица у монополеким предметима. Кад сам 9. децембра постао министар исхране, ја сам већ онда нашао масу жалби са свију страна из наше државе, а нарочито из крајева старе Краљевине Србије, где се жали на готово апсолутну оскудицу соли, петролеума и жигица и тражи, да им се то најхитније стави на располо-

жење. Ја сам, господо, гледао, да учиним све, што се могло у том погледу учинити, али оскудица и тешкоћа у комуникацијама била је толика, да се није могло учинити више, чак и да се располагало свима количинама, које су за народно снабдевање потребне. У оно време још писмо били начисто о компетенцији министра за снабдевање и још се није знало, да ли је дужност министра исхране, да монополским предметима снабдева народ или то има да остане на монополској управи, односно на ресору министарства финансија. Убрзо је затим дошла одлука владе, да питање снабдевања монополисаним предметима у целокупним нашим границама остане у компетенцији монополске управе. Ја сам и тада био мишлења, а тога сам мишлења и сада, да наша монополска управа ни по своме саставу, ни по својој организацији — која је сувише бирократска — није способна вршити овај посао чак ни у мирно доба, а најмање је способна, да то врши у овом тешком времену и у овим ратним приликама. Ја то мишлење нисам крио и при њему остајем и сада. И ја сматрам, да је у толико већа погрешка учињена, што је компетенција монополске управе са свима њеним недостатцима проширена и на снабдевање наших нових крајева, који су данас са монополисаним предметима врло рђаво снабдевени, а који су пре, но што је монополска управа била овлаштена, да их снабдева тим предметима, били боље снабдевени.

Господин посланик Петровић збиља у најбољој намери, да се округ Моравски, за који се он јако заинтересовао као посланик тога Округа, снабде монополским предметима, долазио је код мене неколико пута, а ја сам са своје стране, и ако нисам имао могућности, да му ставим на расположење све, што тражи, чинио све, да Округ добије оно, што може и оно, што му је потребно. Тражио сам обавештења о стању монополисаних предмета код Монополске Управе, колико чега има набављенога, како би министар исхране могао вршити евенуални распоред за све крајеве. Тада сам сазнао, да се у земљи располаже само са оним количинама монополисаних предмета, који се налазе у ратном плену, а за које се није знало, колико их има, но да се сем тога налази једна велика количина петролеума у Њујорку и једна велика количина соли у Тунису. То је све у погледу обавештења, што сам могао добити од Монополске Управе уз једну жалбу, да она апсолутно нема могућности, да се ови предмети могу донети у земљу и ставити на расположење народу. Сматрао сам и сматрам, да се монополисани предмети морају дати народу, кад је Управа Монопола узела већ на себе дужност и обавезу, да их за целу земљу наба-

вља. Али Управа Монопола дужна је, да — ако није у стању, да сама тај посао сврши — омогући другима, да те предмете донесу. Ја сам — по захтеву окружног одбора Округа београдског — предложио Монополској Управи, да се његовим представницима дозволи увоз петролеума и соли из Румуније, јер су ови успели, да им се допусти извоз тих предмета без икакве компенсације. Међутим, господо, иако сам ово и ја тражио од Монополске Управе, одговорено је одбору, да Монополска Управа одобрава, да се то може увести, но ставља обавезу, да се у целом Округу на пример сô мора продавати по 20 пара динарских од килограма. Кад се има у виду, да се по 20 пара динарских не може добити сô ни на месту производње, јасно је, да је због трошкова око преноса апсолутно немогуће онима, који ту сô донесу, продавати је по 20 пара динарских, јер би њих коштала много више од цене, уз коју би је морали продавати овде. Господо, питање снабдевања земље монополским предметима остало је у компетенцији Монополске Управе. Оно је врло рђаво решено. Земља је врло рђаво снабдевена и ја сматрам за своју дужност, да одбијем од Министарства исхране одговорност због тога, што земља ни онда, па ни данас није била снабдевена монополисаним предметима.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Молим Вас, господине посланиче, ограничите се на исправку.

МИЛОЈЕ Ж. ЈОВАНОВИЋ : Сад долази, господо, друга ствар, која је спадала у моју компетенцију, а то је снабдевање земље другим потребама. Ма да ми је као Министру за Исхрану било јасно, ма да сам добро знао, чиме ми је дужност у првом реду, да снабдевам земљу, ипак је мој положај био врло тежак просто услед тога, што Министар Исхране није апсолутно имао материјалних средстава, да земљу и народ снабдева. Хоћу да будем кратак и да изјавим само то, да мени господин Министар Финанција није ставио на расположење ни најпотребније кредите за најважније потребе. Тражио сам кредит од 14 милијуна динара за давање позајмица појединим окружним одборима, да би они могли округе снабдевати, те како би се на тај начин избегавањем посредника избегло поскупљивање намирница. Овај кредит од 14 милијуна динара није ми одобрен. Исто тако није одобрен ни тражени други кредит — који је предвиђен по закону о помоћи невољних у рату — од 3 милијуна динара, који треба Министар Исхране, да распоређује у споразуму са Скупштинским Средишним одбором, те за то ни Министар, ни Средишни одбор немају могућности, да помажу невољне. Тражен је кредит од 15

милијуна круна за набавку шећера, о чему постоји одлука Министарског Савета, па ипак ни овај кредит није одобрен.

Исто тако кредит од 200.000 динара за помоћ народу Округа топличког, о коме је влада донела одлуку још пре два месеца, господин Министар није ставио на расположење за намењени циљ. Дакле, господе, као што видите, Министар Финансија није стављао на расположење Министру Исхране потребна средства.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Господине посланиче . . .

МИЛОЈЕ Ж. ЈОВАНОВИЋ (наставља) : Молим, дозволите, господине Председниче, да сам ја до јуче био Министар и да имам права, да браним свој рад. (Жагор).

Господин Министар Финансија изјавио је јуче, да он нема волшебни штапић, да ствара милијуне, па дозволите, господе, да и Министар Исхране нема волшебни штапић и не може од камена да прави шећер, од прашине сѐ, а од воде петролеум.

Изјављујем, да ни један кредит нисам имао. Ја вас молим, господе посланици, да ми одговорите, да ли би ма који из овога часнога дома био у стању снабдевати народ животним намирницама без новаца. Ја мислим, да то не би могао учинити чак ни господин Настас Петровић; о чијим способностима ја лично имам високо мишљење. Кад сам примио портфељ Министра Исхране и обнове, морао сам да приступим потпуној основној организацији министарства, које је било ново први пут уведено. Примио сам га пак са једним врло тешким наслеђем. Какво је стање било, најбоље показује оставка бившег директора одељења за исхрану и обнову господина Игњата Бајлонија од 22. новембра, у којој копистатује, *да питање о исхрани није са савезницима уређено, а да је обнова земље упућена рђавим путем, изјављујем, да се повлачи са положаја, јер не жели, да дочека несрећу, равну Албанској*.

Под оваквим приликама постати Министар Исхране и обнове и не добити ни новчана средства, потребна за снабдевање, значи унапред бити осуђен на неуспех. Ја то моме следбенику не желим, па апелујем и овом приликом на Владу и на господина Министра Финансија, да будућем Министру Исхране и обнове стављају на расположење кредите, који му требају, јер и народ и земља имаду права, да то од нас траже. То је наш дуг части према гладном и измученом народу, према бедним и невољним.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Има реч господин Министар Пошта и Телеграфа.

Министар Пошта и Телеграфа др. ЕДО ЛУКИНИЋ : Поштовани доме ! Нисам мислио ући у ову дискусију, али сматрам за своју дужност, да ради обавештења јавности узем реч на јучерашњи говор господина народног посланика Петровића, и то на онај део његова говора, којим се осврнуо на управу министра поште и телеграфа. Из садржаја тих жалби господина посланика Петровића и из читавог тона, којим је он те жалбе изнео, може сваки закључити, као да министарство пошта и телеграфа не ради ништа, као да седи скрштених руку и спава (Заступник др. Светозар Ритиг : Имао је право.) Нема право, господине народни посланиче, јер не знате. Изволите ме само саслушати, па ћете видети да нема право ! (Чује се : Скоро има право !) Нема право, господине посланиче !

Ја сам преузео поверени ми ресор 28. децембра. 1918. Већ 5. јануара ове године управио сам на разна окружна и среска начелства донис под бројем 116., у којему сам молио, да се свеопште обзнани и упитају тамошњи људи, који хоће да узму у закуп пренос поште било уз коју му драго цијену ? На ову моју окружницу добио сам до сада три одговора. Први ми је стигао од начелства округа пожаревачког од 26. фебруара ове године под бројем 352. у коме ми се каже : »Потписати је лично распитивао овдашње грађане у споразуму са управником поште и као дугогодишњи чиновник надлежства уверио се, да да и а с у овој вароши нема таквих лица, која би се примила преноса поште. Стога по овом наређењу господина министра није се могло поступити«.

Други је извештај среског начелства у Лозници од 12. фебруара 1919 број 361 слиједиће дословног садржаја :

»Према наређењу господина Министра од 5. јануара ове године број 116., част ми је извести, да се нико од грађана није хтео примити за пренос поште Љубовија-Лозница и обратно.

Објављивао сам и околним срезовима, али се нико није јавио. Као главни узрок, што се не могу примити за пренос поште, наводе немање коња и што се послуга не може да нађе.

Покушао сам поново и објављивао у сва три среза, што ћу о резултату извести господина министра«.

До данас нисам добио поновнога извешћа и према томе до данас нема још успеха.

Трећи је извештај од начелства округа Крушевачког од 8. марта 1919., год., број 1051, следеће дословне садржине :

»Према наређењу министарства од 5. јануара број 116, ради давања под закуп преноса поште Крушевац-Алексајдровац-Брус, част ми је поднети следећи извештај : »Да ниједно лице

није хтело поднети понуду до данас овоме начелству».

Далњих извештаја још нисам добио, а из овога следи, да се нитко жив одонда, када је ова окружница послана, па до сада није јавио, да преузме у закуп пренос пошта, и то с једноставнога разлога, што нема довољно коња и послуге, па се нити уз коју цијену ради тих запрека нико није могао овога посла да прихвати. (Народни посланик Иван Крњић нешто приговара.) Ако господин Крњић изврши патриотски акт, пак ме упутити, где би могао наћи потребан број коња, ја ћу му бити од срца захвалан.

Осим тога част ми је истакнути, господо посланици, да се је пријавило лично код мене више људи, који су прије рата били закупници за пренос пошта. Ти су људи сада дошли и молили, да им држава набави коње, јер су непријатељи нарочито Бугари, отели све благо и коње, које су имали код својих кућа. Већина тих закупника изјавило је, да се у опште неће више тим послом да баве, јер не могу издржати, па су тражили, да им се поврате њихове кауције.

Господин посланик Настас Петровић казао је : Ми смо имали пошту, док још нисмо имали жељезнице, јер смо пошту превозили колима и коњима. Али, господо посланици, сада није оно доба, које мисли господин Петровић, јер онда је било и коња и кола и кочијаша, а данас, жалибоже, нема нити толико коња, да се у Србији успостави минимални поштански саобраћај. Ја сам дао по моме стручњаку израчунати, колико би коња и људи требало за успоставу најпотребнијег поштанског саобраћаја. Извештај његов гласи, да би за прву руку требало најмање 200 коња, 90 кола и 100 кочијаша. (Бука и приговарање. — Гласови : Па то није ни много.) Јест, то није много у нормалним приликама а можда не ће бити много и у скорој будућности, али је на жалост много још данас, а било је нарочито много кроз ову зиму, што смо је спровели. Какова ли је била несташица на радној и особито повозној снази, најбоље доказује оно, што се десило моме поштованом колеги господину министру за Народно Здравље доктору Круљу, који у време, када је у Србији умирало дневно на стотине људи од пјегавца, шпанске болести и дифтерије, није могао кроз читави месец дана и више превести из непосреднога Земуна један шлеп са медикаментима у Београд и овде га истоварити, јер није било радне снаге и коња.

Кад се дакле за једну овакову највиталнију и најхитнију потребу, о којој су зависили животи хиљада и хиљада људи, није могло наћи људи и коња, да се лекарски материјал из нај-

ближе близине превезе у Београд и истовари, онда, верујте, да ни министар за пошту и телеграф уз најбољу вољу није могао да успостави поштански саобраћај онако, како би господа жељела.

Нека ми, господо, разјашњења ради, буде дозвољено истакнути и то, да за превоз поште није доста имати само коња, кола и кочијаша, него је потребан и одговарајући стручни чиновнички персонал, који ће пошту отпремати и на пошти радити. Мора се узети у обзир, да се велики дио чиновништва, које спада у поверени ми ресор, још увек налази у војсци. Наша војска још није демобилисана ; она још стоји и много стручних сила свих врста не може се стога да поврати на своја цивилна службена места. Осим тога има и велики постотак чиновника, који се још нијесу вратили својим кућама. Ти су људи за време евакуације морали оставити своја звања и повући се са војском у иноземство. Некима је успело вратити се у домовину, неки су још у Солуну и на Крфу, а има их болесних на разним странама, паче и у Александрији, па ће требати дуље времена, док се сви скупе. Све ове тешке неприлике, које сам укратко опртао, дају ми оправданих разлога, да могу у име читавога народа са највећом похвалом утврдити, да је наша врховна војна команда, кад се је — након што је непријатељ сјурен из домовине — вратила кући и нашла све разорено и опљачкано, управо надљудском снагом успоставила за поштанско - телеграфско - телефонски саобраћај све, што се је у тим приликама дало и до сада уздржала оно, што је моментано потребно за државне и војне потребе најважније. Моја је дужност, да порадим све, што је потребно, да се што прије успостави нормални поштански саобраћај. На том живо радим од првога дана мојега наступа, али изволите уважити господо, да смо ми, некоји министри, имали још и ту задаћу, да оснујемо посвема нова министарства, која прије нису постојала, а све то у време највеће опће оскудице свега, што је за такав посао најпотребније, у време, кад нисмо имали ни писаћих столова, ни довољних просторија, ни довољнога броја чиновништва, ни довољнога осветљења, јер смо усред највећег посла рано после подне, чим је пао мрак, морали остављати наше канцеларије.

То су дакле велике неприлике и ако ико осјећа сву тежину тога, што пошта не функционише, то ју осјећам најјаче ја. Ја морам сада да правим спискове свих чиновника, намештених код поште и телеграфа у Србији, па морам да чекам каткада и по месец дана и више док ми стигне извештај из удаљених поштанско-телеграфских станица. Мени је потребан попис свих

поштанско-телеграфских-телефонских чиновника, да могу провести јединствену организацију, јер прије него што имам преглед свих чиновника, с којима диспонирам, не могу ваљано обновити поштанско-телеграфско-телефонски саобраћај.

Наши чиновници у Србији отишли су — пригодном провале непријатеља у нашу земљу — од куће и оставили своја звања без икаквих својих папира и тако рећи без капута. Сада многи и многи стоји без иједног документа, из којег би се видело, када је почео служити, како дуго служи и тако даље, јер је на повратку нашао своју кућу разорену или опљачкану. И ми морамо сада да индивидуално и протоколарно свакога испитивамо, да можемо доћи до потребних нам података.

Увјеравам вас, господо, да се чини све, што се може учинити, па се надам, да ћу у најскорије време моћи — уза све неприлике, које смо имали претрпети — преузети читаву поштанску, телеграфску и телефонску службу и у Србији у своје руке од наше врховне војне команде, која ту службу још сада врши у властитому својему делокругу.

Подузели смо мере — јер нема изгледа, да ће железнице овде у Србији бити скоро исправљене — да добавимо товарне аутомобиле за пренос поште. Ја сам у томе правцу већ пред два месеца управно више дописа и депеша нарочито у Љубљану, за коју се казало, да тамо лежи много аутомобила са талијанског фронта, па сам на све те дописе добио стереотипни одговор, да је војска узела све те аутомобиле — у колико су за порабу — за своје сврхе. Сада сам одредио посебну комисију, састављену од стручњака и радника, који ће преостале дефектне аутомобиле, које пронађе, оправити, да се могу овамо допремити и употребити. Али, господо, није доста да се добаве аутомобили, него се мора направити читави аранжман за промет са аутомобилима. Треба поставити посебне станице, где ће бити смјештене радионице са стручним особљем за оправак аутомобила, а и посебни депоти бензина и материјала за оправке, а ви, господо, добро знате, да имаде јако мало материјала за оправак аутомобила, а и самога бензина, па зато и ово настојање наше, ако успије, имати ће за посљедицу тек неко олакшање, али још ни издалека посвемашњу обнову у поштанском саобраћају, како се она већ сада жели. Али крај свега тога наша пошта ишла је, може се рећи, ипак некако. Ако је и требало, како каже господин посланик Петровић, од Јагодине до Београда 18 до 20 дана, треба узети у обзир, да је била зима и снијезни сметови, па да су наши поштари чинили све могуће и пошту преносили и коња-

ницима и воловским колима, али ни поштар не може преко природних сила, па ако је крај свега тога пошта задоцњавала, она је ипак стигла, а таковому задоцњењу није и не може бити крив поштар. Господо, немојте мислити, да живимо већ у нормално доба. Ваља уважити, да се оно, што је један овако страشان рат у четири и по године поништио, не може у року од цигла 3 месеца сасвим поправити. Морам упозорити и на то, да је велико зло, које је овај рат створио, опћенито, да се оно осјећа све од палаче па до последње колибе, не само код нас, него и код других, па је управо немогуће, да крај тога опћенитог зла, опћенитих оскудица, неким посебним бржим темпом напредује посао баш једнога јединога ресора, којему стојим на челу ја и који је уско везан на пословање и напредак многих других ресора.

Ако ја јесмо пред три месеца доживили сретан час, да смо сјурили непријатеља из наше домовине, то али нијесу са првим комитом, који је стигао у Београд са солунскога фронта, стигли и сви наши поштари телеграфисте, него су се они могли тек много касније да окупљају у ослобођеној домовини, а окупљају се још и сад.

Ја сам био слободан да ово укратко изложим и да се оградим против приговора, као да се у моме ресору слабо ради. Ја би био захваљан, ако би господа приговаратељи дошли до мене да ме посете у моме звању и да им покажем шта се све до сада урадило и како се ради. За сада могу да кажем, да иако је било непријатности у поштанском и телеграфском саобраћају, тога али има и свугде и у великом свету, а зато нисам крив ни ја, ни моји чиновници, који су се поштено и патриотски заложили свом снагом у своме послу, да се у томе правцу створе по могућности што пре и што боље прилике.

Молим, да се ово прими к знању.

НАСТАС ПЕТРОВИЋ : Имам једну напомену.

Председник др. **ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ** : Ја мислим, господине Петровићу, да је излишно сада, да говорите, пошто о томе већ постоји интерпелација.

НАСТАС ПЕТРОВИЋ : Молим, господине Председниче, имам само неколико речи да кажем поводом мојих јучерањих напомена и садањег одговора господина министра.

Ја сам све напомене јучерање учинио у најбољој намери, да се и са наше стране некако пође мало више напред, да се ствари покрену напред и да добијемо што пре оно, што је за живот потребно.

То је била тенденција мог јучерањег говора, а никако каква критика, која би имала за циљ, да само ствар заплете. Ја могу господину

министру само ово да одговорим : Министарство пошта и телеграфа, као засебно министарство функционише већ три месеца онако, као што функционише засебно министарство за Народну Исхрану и обнову земље. Ја мислим, господо, да су три месеца била довољна, да би се видели бар какви резултати од рада у томе министарству. Ја сам јуче казао, а и сад понављам, да су и поште и телеграфи и данас готово у оној истом стању у границама наше пређашње српске територије, у каквом су се при улазу наше војске у нашу пређашњу Србију налазиле (Чује се : Тако је !) Ја сам и јуче добио писмо, које је путовало 12 дана од Јагодине, а могу казати господињу министру, да су сељани из села Течића, срез левачки, по највећем мразу и смету дошли у управу монопола за сѐ и петролеум за пет дана са воловским колима. Ја бих желео, господо, да сваки онај, који се прими ових тешких послова, какви су сад приликом рестаурирања наше отаџбине, и седне на министарску столицу, седи на томе месту само дотле, докле види, да може нешто са тог места урадити, а чим види, да не може ништа да уради, да се одмах склони и преда то место другоме. Само тако можемо нешто постићи и брзо сагледати резултате, који се очекују.

Исто тако и код министра исхране било је препрека и тешкоћа, да се нешто уради, али је министар исхране одмах дао оставку и склонио се са места, на коме му се апсолутно није дало радити. Ја бих желео, да не видим више ниједног од господиње министара, да заузима министарски положај, а да не даје брзе и добре резултате свога рада, већ да се уклони одмах, чим види препреке, које не може да савлада. Да је Француска за време великих криза, које је преживљавала за време овог страшног рата, чувала у свом парламенту људе на министарским столицама, који нису давали резултате, који су се од њих очекивали и да није мењала министра за министром, чим би увидела да нешто у његовом ресору не иде, као што треба, не би могла онда да се одбрани од онако силне навале Немаца и да се онако брзо спреми за одбрану, како се она умела спремити. Она је, видите, друкчије радила, она је смењивала министра за министром, док није дошла до људи, који су је умели и могли спремити и за одбрану и за коначну победу.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има реч господин Букшег.

ВИЛИМ БУКШЕГ: Ја морам напоменути одмах на почетку свога говора, да ћу говорити противу овога кредита, који је предложен, па ћу одмах да напоменем, да имам разлога, да као члан Социјалне демократске странке тако радим,

јер се не само у овој централној влади, но и у провинцијалним владама предузимају извесне мере, као што је цензура, по којима је право свакога човека за слободније кретање — као у Србији, Босни и Хрватској — отпало. Ја разумем, да власти предузимају различите мере против оних поступака, који иду за тим, да потпуно ометају нов ред стања ствари и могу да разумем, да се сваки поредак бори за своје одржање и ради на свом сређивању, те да се према томе мора служити извесним мерама за осигурање. Али је, господо, несносна ствар, ако те мере, ако та цензура прелази извесне границе или спречава израђивање политичких мисли и ако та цензура онемогућава, да се врши једна озбиљна, трезвена политика. Садашње стање ствари је такво, да влада без сумње не може бити тако савршена, да би остала без погрешака у политици, па морам нагласити, да нарочито наша политика мора да се поправља и коригира у интересу наших домаћих ствари. Од неколико дана овамо тражи се у Хрватској, да се морају концепти предавања и говора претходно дати на цензуру. Ја, господо, жалим, што морам употребити те речи и казати, да је цензура под старим аустријским режимом за све време рата била готово сносљивија, него што је постала сада у Хрватској. Није боље ни у Босни! А у Србији што се ради, мени се чини, да је баснословно. Било је много писано у новинама, да војне власти врше утицај у сређивању прилика у нашим земљама. То није никако повољно деловало, да се и поред наше интервенције с тим престане. Указивало се на то, да поједини команданти злорабе своје положаје и употребљавају батине за кажњавање. То може бити донекле и дозвољено. Али, међутим, мени се чини, да је тај систем толико окорео у војсци, окорео због тога, што је војска већ 5—7 година под оружјем и стоји на ратишту ; да су људи у многим погледу окорели тако, да су изгубили правилан критеријум за људске осећаје. И ја морам признати, да је ово зло почело у новије време поново да се дешава. Тако се 20. о. мј. на властелинству грофа Драшковића у Тракошћану десио један случај батињања, где је патрола батињала људе у великом броју.

Господо! Или министарство нема снаге, да војној команди растумачи, да је она подвргнута цивилној власти или постоји једно контракарирање са стране војних области напрема цивилним властима и напрема влади. Свакако држим, да је такав поступак врло штетан у нашим земљама, где знамо, да реакцијонарне и контра-револуцијонарне силе искоришћују тај трагични положај, где се злорабе српски војници и официри за овакав поступак против сељачког

становништва, да ометавају народно уједињење и да шире уједно једно непоуздање, да тако звани франковачки и Радићеви елементи могу упирати претом на овакав поступак и казати : Ево, овако се народно уједињење проводи — батинама. (Одобравање у народном клубу.) Ја кажем, господо, ово је трагично и ово не може никако и у никојем правцу да добро дјелује. Ово на нас тим теже мора дјеловати, који смо кроз цијелу нашу политичку традицију непрестано војсвали за народно уједињење и нисмо ни у једном часу презали ни пред каквим жртвама, да до тог народног уједињења дође. Ми стојимо на сановишту, нека војне команде воде бригу о војничким пословима и нека се не мијешају у послове цивилних власти, а ми сви врло добро знамо, да за рад цивилних власти носи одговорност министарство, које је дужно, да о том раду даде рачуна Народном Представништву.

Господо! Ја хоћу да нагласим још једну ствар. Ја ћу допустити, да могуће не пада пуна кривица на министарство, ако се то догодило, да су се војне команде у Хрватској и Славонији поставиле на становиште, да у њиховој власти лежи дозвољавање или забрањивање јавних зборована. Ја допуштам, да је могуће постојала једна помутња у том, што су дијелови војних чета примали своја наређења од команда, које су држале, да су окупационе власти. Међутим, ја констатирам, да Хрватска и Славонија није никакво освојено и окупирано подручје, него подручје, које се је само ослободило и слободном својом вољом ујединило са Србијом и осталим дијеловима Југославије. Колико сам, мислим, исправно обавијештен, дозволила је армијска команда јавне зборована у цијелом низу мјеста, а кад су дошли референти, који су имали задаћу, да тумаче народу, што ради Народно Представништво уједињене Југославије, а нарочито о аграрној реформи, која има задаћу, да задовољи незадовољно сељаштво, сви ти зборовани забрањени су депешом господина министра унутрашњих дела Прибићевића.

Господо! Ово су методе, које ми у Хрватској називамо методама из Куеновог арсенала, а мене је једно врло зачудило, наиме, да се тим методама уистину служи господин министар Прибићевић, који исто тако цијелу своју политичку историју може показати у једном низу непрекидних борби против бившег Куеновог режима, где смо заједно — и ако одвојено — стајали у непрестаној огорченој борби, док се тај режим није оборно. Ја држим, ако је господин министар Прибићевић на својој властитој кожи осјетио, што значе те методе, да ће увидјети, да су те методе анахроничке, поготово данас, кад је цијели свијет толико раздражен под утиском

свих свјетских догађаја, који се пред нашим очима одигравају и обзиром на све оно, што народ очекује у сређивању нове наше државе. Стога је потребно, да се овакве методе не употребљавају. Кад поведемо рачун о нашим господарским и саобраћајним приликама, онда морамо констатирати, да саобраћајне прилике код нас нимало нису боље, него ли су биле непосредно прије преврата, односно последице преврата. Ми опажамо, да има час тужба ради угља, час опет ради недостатног материјала. Како кажем, има разних тужба; али једно стоји, да саобраћај не функционира у оној мјери, како би то требало. Ја хоћу да се ограничим на Хрватску и Славонију, на крајеве, на земљу, коју познајем. Угља има по свим постајама, па кад се возите од Земуна до Загреба, можете видјети доста вагона са угљеном. То је једна чињеница. Но ти се вајони са угљеном не мичу са ових постаја. Тај угљен не долази на своје одредиште него испчезне из тих вагона са тих постаја прије него ли се они макну. Ево један конкретан случај: Долази шећер из Пелмоностора у Осијек. Умјесто да иде за апровизиацију пучанства у Бају даље, тај шећер остаје по 14 дана у Осијеку, док се посве не онљачка и тако пучанство у Баји или не добије ништа од њега или врло мало. Словенска нам је давала дневно — и то је било уговорено — 90 вагона угља за Хрватску и Славонију. Од тога добивају жељезнице 6 или 9 вагона — не знам тачно — а остатак добива неки Гринвалд. Нисам у последњи час могао установити, коју компетенцију имаде и која компетенција припада том Гринвалду, који ваљда служи онако, као приватна централа за угљен; а како такве приватне централе функционирају, то ми сви врло добро знамо из искуства кроз цијело ово ратно вријеме. Али умјесто да се заведе неки ред у опскрби за угљен, умјесто да се машине, које стоје и рђају на појединим постајама онкрај Дунава и Саве, поправе и да их се учини прикладним за жељезнички погон, ту је наступило нешто друго. Наступило је незадовољство, које је избило међу жељезничарима ради тога, што им се укинуо скупарински доплатак — што је сада врло неумјесно — а осим тога у данашње вријеме наступило је још и милитаризовање жељезничара. Ми сви добро знамо из физике, коју смо у школи учили, да сваки лонац може поднијети неки извесни тлак паре и кад је тај притисак сувише јак, па ако се не одклони поклопац, мора неминувано доћи до експлозије.

Други конкретни случај: Према закону о осигурању радника и намјештеника морају жељезнице имати своју посебну подузетничку благајну. Та подузетничка благајна за жељезнице у Хрватској и Славонији имала је своје средни-

ште — односно централу — у министарству трговине у Будимпешти. Та благајна још ни данас не може функционирати, јер се господин министар саобраћаја не може одлучити, да јој стави нужна средства на располагање.

Овде је данас било на расправи питање о нефункционисању пошта и телеграфа. Господин министар пошта настојао је доказима и статистичким подацима увјерити Народно Представништво, како је данас немогуће, да се савршено успостави поштански саобраћај у Србији. Али, господо, ми у Хрватској и Славонији, иако имамо и пошта и железница, опет оне ни тамо не функционишу као што треба, јер да једно писмо стигне из Земуна до Загреба треба читавих 15 дана.

Стога, господо, није нимало чудновато, што се на све стране чују протести против овог неуређеног саобраћаја. Ја знам, господо, да у Србији поште стоје још под управом војске, а да војска није нимало подесан апарат за уређење тога саобраћаја, то и Ви сви свакако врло добро знате. Али ја кажем, да на све стране, у свим гранама, код јавних намјештеника има врло много накупљеног незадовољства. Ја држим, да и у том незадовољству лежи такођер један дио узрока овом неуредном саобраћају, а ја, господо, не могу ни замислити обнову нашег господарског живота, ако се по појединим нашим покрајинама, које су се бар у неколико сачувале од најтежих ратних повреда, овај саобраћај не уреди бар толико, да личи на саобраћај, који смо прије рата имали.

Нема сумње, господо, тога рђавога расположења има у свим круговима јавних намјештеника у Хрватској и Славонији и оно се манифестује на најразличитије начине. И донета, господо, кад човјек помисли, да један прилично високи чиновник, рецимо владин тајник, који треба, да је у 7. чиновном разреду, па да достигне плату од 700 круна мјесечно, којом има да подмирује своје и своје породице потребе, код таквог чиновника, господо, мора бити нерасположење.

За то нерасположење држава има да калмира на начин, да се социјални положај таквог чиновника и намјештеника побољша колико-толико, или бар да се према тим чиновницима и намјештеницима покаже нека предусретљивост у изјави владиној, те да не дође до тога, да се влада мора бојати, да на каквом збору или скупштини ових чиновника и намјештеника дође до таквих изјава и одлука, које њој могу бити неповољне и које би у интересу цјелине могле неповољно дјеловати.

Уместо тога следовала је јавна забрана јавнога збора намјештеника у Загребу, што такођер

није повољно дјеловало на умиревање тих разумљиво узрујаних људи.

И држим, да је социјално незадовољство, које је узроковано овим приликама, у којима ми живимо, једна нужна последица ових многобројних ратова. Има и осталих других узрока, да се оваква социјална незадовољства не изражују насилним мјерама, него треба, да се и уклањају задовољавањем потреба тога пучанства и намјештеника.

Највеће незадовољство, које се показало, показало се у питању исхране. Ми смо, господо, имали једну везану трговину, која је бар привидно осигуравала један извешан минимум опскрбе свима члановима у држави, свакоме поједином становнику. Да то није било до највеће савршености изведено и да је било крајева, који су страдали од глади, то ми врло добро знамо, али ипак један систем, који није могао све задовољити, али систем, који је настојавао, да свакоме осигура минимум исхране, систем, који је постојао по нужди не само у бившој Аустро-Угарској и у другим западним државама и који је примијењен чак у крућој форми и у Француској, само да се најсиромашнијем свету омогући, да дође до једне приближне порције своје хране. Да је против оваког начина исхране било опозиције, да је било шверца на све стране, то ми врло добро знамо, који смо тамо били, као што знамо и све недостатке тога система. Али, господо, кад је преврат, који је наступио, донио једну катастрофу у прехрани и кад ми у овом часу не знамо, каква ће бити будућа љетина, јер апровизиционе установе нису снабђевене свима артиклима, пошто оне потребују неколико хиљада вагона, да опскрбе житом Хрватску и Славонију, онда је у том часу проглашена слободна трговина. Шта је у ствари слободна трговина? Она је то, да чим је изишла та наредба за слободну трговину, пшеница и жито, нарочито у Осијеку, на нашој житној пијаци поскочило је на 200 и 210 круна. Исто тако загревачки месари, који су мислили, да ће моћи цијело пучанство да снабдевају месом, обећали су чиновништву и сиромашним слојевима народа дати исто уз погодну цену, али одмах, чим је слободна трговина проглашена, месо, продавано по 14 и 16 круна по килограму, скочило је на 24 и данас се већ исто продаје по 36 круна. То значи у ствари то, да се је развило једно лихварење, једно кајшарење; да се је појавило откупљивање свих животних намирница. Иако ми имамо једно трагично, једно страховито стање прехране у Србији, где је бивша аустро-угарска и њемачка војска све опустошила и све извукла, што се дало извући, у мјестима, где је још било залиха у животним сред-

ствима, која су још стајала на расположењу, као у Срему, Бачкој и Банату, где су оне биле сабране у интересу сиромашног пучанства : овим проглашењем слободне трговине створена је једна потпуна несигурност. Штавише, господо, и оне залихе, које су већ биле реквириране ни оне још нису осигуране и ја сумњам, да ће нам још и успјети, да се и те залихе осигурају за прехрану. То је тим теже, господо, што ми морамо очекивати, да ће овогодишња жетва размјерно бити слабија, него прошлгодишња. Слабија ради тога, што земља није обрађена у оноликој мјери, као лани. Ја знам, да има појединих жупанија, где је обрађено тек 50% земљишта. Колико је обрађено у упропаћеној Србији, ја мислим, да се тешко може и установити, али никако није много рачунати на то. Највише се рачуна на активне крајеве, који могу више да даду и више да се обраде. Сад је велико питање, да ли ће овогодишњи прољетни радови обрађивања моћи изједначити онај мањак, који је настао услед пасивног обрађивања у јесен. И ту је, господо, од велике важности брза provedба аграрне реформе. Опажа се најачко извесна пасивна резистенција сељаштва код обрађивања великих посједа ; па кад смо ми непрестано упозоривали на расположење у сељаштву и на нужду што брже provedбе аграрне реформе бар у томе правцу, да се околно пучанство снабдје са земљом ако не у дефинитивном својству, а то бар у привременом закупу

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Господине посланиче, ви сте се удаљили од предмета. Молим Вас, да говорите о финансијском закону.

Председник министарства СТОЈАН ПРОТИЋ : Изволите оставити те напомене за буџетску дебату ; ово је један специјални закон. (Жагор).

ВИЛИМ БУКШЕГ : Ми држимо, да овај дилетантизам доводи до прилика, које морају судбоносно дјеловати на развој наших односа. Ми држимо, да овај начин исхране, да ова несигурност у снабдијевању пучанства може створити ситуацију, која може имати и катастрофалних посљедица. Господо, како стојимо са индустријом. Ја ово обрарзлажем за то, што је пужно, да кад се вотира један велики кредит, да се тиме не мисли ускратити земљи помоћ, кад се гласа противу кредита, него у томе лежи израз поверења или неповерења у начин пословања и рада једне владе.

Ми, господо, у Хрватској, Славонији и Босни имамо нешто индустрије. Ја, господо, не могу замислити обнову наших опустошених крајева, а да се наша индустрија — у колико је има

— не осигура у њеном правилном раду и пословању, јер држим, да ће та индустрија у најнужнијим потребама иза рата снабдјети и остале наше крајеве, који су потпуно опустошени. Шта се међутим догађа ? Прекинута је веза са крајевима бивше Аустро-Угарске. Ви знате, да се господарски живот није дао тако лако рести-туисати, као на папиру. Господа стручњаци из комора нису о томе ни питана и ја не могу ни замислити, како ће се индустрија моћи обновити, а да се не добију хемикалије, потребне за рад или да се не обнове најпотребнији стројеви, као и без свих осталих потреба, које су неопходно потребне за ту обнову.

Све је то од велике важности. Ја се бојим, да ако ово стање остане још дуго, да ће доћи до тога, да ће једна творница за другом обустављати своје пословање. Ја могу навести господину министру читав низ творница, које су већ обуставиле своје пословање, на пр. у Загребу највећа творница која обуставила је свој рад, јер није могла добити маст из Аустрије, коју је већ одавно платила, престала је израђивати доње коже

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Молим Вас, господине посланиче, да се не удаљавате од предмета.

ВИЛИМ БУКШЕГ : Ја ћу међутим, дозволите ми, господине Председниче, да пређем на саму ствар. Ми стојимо на становишту, да је наша дужност све дати за народно јединство и за правилно стварање наше нове државе без икаквог ограничења, те у новцу и у крви дати све, јер смо дочекали испуњавање давног нашег сна. (Одобравање.) Али, господо, ми ни једне паре не можемо дати за један режим, који се — као што сам мало прије приказао — има оснивати на јакости жандарских бајунета, него на једном поредку ствари, који долази из потпуног увјерења, да ми морамо све наше тежње управити на то, да остваримо оно, што је неопходно потребно за правилан напредак наше нове државе. Али, господо, жртве, које се од нас траже, несамо што прелазе нашу свест и наше идеале, него и наше политичко увјерење. Ја ћу, господо, да будем краћи, па ћу рећи, обзиром на речи, које су јучер пале, да су финансијски терети — како су нам овим предлогом приказани — у једној великој размери распоређени на војску. Ми, господо, добијамо појам, да је то стари начин располагања са војним силама, као што је постојао у аустријској војсци у посљедње вријеме. Ми опажемо, да у тој војсци данашње Југославије има сразмјерно превисше официра, а сразмјерно још више часничких служака ; да број расположивих пушака — под овим ја разумем број људи спремних за обрану — не одговара

фактичком стању војске и да би влада требала ипито прије да приступи поступном демобилисању војске. И, господо, кад од 130 милијуна требамо 49 и по милијуна за потребе војске, онда морамо рећи, да је један несразмеран дио свих потреба, што их треба држава и сумњам, да би оваково стање могло дуже потрајати. Ја држим, господо, ако би невоља довела до тога, да будемо ми — Југославија — дошли у положај, те бисмо морали држати стајаћу војску, онда би то њу — Југославију — довело до једног немогућег стања. Ја потпуно отворено говорим. Париска Конференција мира је задњи камен кушње савремене дипломатије и народа. Али ако се на тој конференцији мира не задовоље оправдани захтјеви нација, ако се и дође до решења народносних питања по начелу, које је поставио Вилсон, онда то значи банкротство савремене дипломатије, онда ми стојимо пред једним таквим расулом свих проблема о државним односима, да би готово сви мали народи изгубили вјеру у савремену дипломатију и дипломатску способност, да та велика питања међусобно могу да реше. Ја добијам појам, да се — након што се смлатио империјализам централистичких власти — јавља неки нови империјализам : империјализам побједника — Француске, Енглеске, Италије и тако даље, који мале народе, а међу њима и Југославију, сматрају као ситне гроше. Имали би много разлога, него хоћу само један да изнесем, па мислим, да ћу у томе моћи добити задовољавајући одговор, ако кажем о догађајима, који су се догодили у Маџарској. Нама изгледа, да то — дозволите ми, господо, ми смо социјал-демократе — да то чини дојам једне удешене ствари. Ми то кажемо искрено и отворено, јер ми не вјерујемо, да ће пролетаријат добити власт и диктатуру у рукавицама. Ако је власт класна прешла на друге, онда је само могла прећи кроз крв, а никако у рукавицама. Али држим, да наше бојне чете нису позване, да се уплићу у прилике у Маџарској. Оне имају да чувају наш етнографски териториум, оно, што је у истину национално наше, а да препусте Маџарској, нека она сама сређује своје прилике без нашег учешћа. Ја мислим, да то потпуно одговара становишту, које је углављено и у прогласу Народног Вијећа у Загребу, када је проглашена независност наших крајева, када смо најавили цијелом свијету само оно, што је етнографски наше и да јамчимо за слободу свих инонародних мањина, које остају у нашем подручју, па због тога мислим, да треба отворено да кажемо, да нећемо ништа, што је туђе. (Одобравање).

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ : Има реч господин Светислав Поповић.

Др. СВЕТИСЛАВ ПОПОВИЋ : Господо, нема сумње, да би целокупну нашу јавност и већим делом наше друштво интересовало, да чује поближе оно становиште, које поједине политичке групе заузимају према политици владиној. Међутим, расправа и говори о свеукупној владиној политици биће мало касније кад будемо решавали — као што је господин министар финансија наговестио у прилично кратком времену — о буџету државних прихода и расхода. Наша пажња у овој расправи, о изванредном кредиту, мора у првом реду бити посвећена политици владиној, која се тиче финансијских проблема и финансијских реформа. Моментана ситуација, која је уосталом сасвим разумљива, јер је она у току једног тешког рата, који траје ево већ пет година, моментана ситуација отаџбине је врло неповољна, и било је сасвим оправдано од господина министра финансија, кад је обавестио о томе нас, а преко нас и цео народ. Господин министар финансија учинио је то свакако као претходан акт, као опомену целом нашем народном друштву, да ће се морати приступити великим финансијским реформама, па је за времена обавестио друштво, да може у тим реформама суделовати. Али наше друштво уз највеће цене, уз цене крви и живота тако брани своју слободу, да кад је брани, не брани је само ради пустог имена, него је брани због тога, што хоће само да одлучује о својој судбини, што наш народ хоће, да своју унутрашњу политику води сам и што је дужност наша као народних представника, да водимо народну политику. И целокупно наше деловање у овом Народном Представништву треба свакако да буде уређено тако, да кад не може народ бити овде, да народ сарађује на нашем раду, а народ може сарађивати у нашем раду, ако буде за времена обавештен о намерама владиним, ако му буде дана могућност, да изменом мисли, дискусијама, штампом и другим средствима даје директиву влади у њеном политичком деловању. И кад је господин министар финансија наговестио, да стојимо пред финансијским реформама, држим, да је наишао на одобрење целог овог Представништва, а исто тако и на одобрење целог нашег народа, јер је народна потреба, да се с обзиром на промењену политичку ситуацију, да се уједностави, да се различни порески системи, које смо имали у појединим областима сведу на један систем, а исто тако је потребно, да се оне изванредне издатке, који су изазвани ненормалном управом и изванредним трошковима оснивањем једне државе, да те изванредне издатке покријемо. Та финансијска реформа била би потребна и онда, кад наше буџетарно стање и неби било тако неповољно, као што уистину јест.

Финанцијални терети треба да буду подељени праведно. За време рата су господарске и друштвене прилике и погледи на живот промењени у толикој мери, да оно, што је јуче било — или изгледало — као праведно, данас то више није, и да наша финансијална политика мора рачунати с тиме, да оне порезе, које данашње наше друштво сматра за неправедне, укине. а да уведе оне порезе, које одговарају схватању праведности данашњег нашег друштва.

Међу тим порезима постоји један порез, који бисмо морали увести и онда, кад би наше буџетарно стање било такво, да би показивало један велики суфицит, а то је порез, за који цело наше народно друштво тражи, да се као праведан и нуждан уведе, који тражи не као постулат фискалних интереса, него као постулат једне праведности, а то је порез на ратну добит. (Одобравање и аплауз.)

Нема сумње, да ми за новац, који ће држава добити порезом на ратну добит, имамо још како сврху, да га употребимо, али ваља рачунати пре свега с тим, да они људи, који су се обогатили од једне светске катастрофе, који су можда искористили свој не народни, него свој протународни положај, и који су донде, док су многи од нашег народа пролевали своју крв, лежали по тамницама и водили једну тешку борбу, који су дотле искоришћавали благодати државне власти, који су искоришћавали туђу муку и туђу борбу, да се обогате, а за то време су други пропадали, и то не појединци, него читави крајеви, читави слојеви нашег друштва су пропали. Пропала је не само материјално и господарски цела Србија, него су пропали и многи крајеви новоослобођених области. И ја држим, господо, да једна исправна политика владе мора да иде за тим, да оне слојеве друштва и оне крајеве наше државе, који су у рату господарски пропали, да те крајеве подигне, да посвети највећу пажњу томе, да оне гране нашег друштва, које су биле продуктивне, па су у поводу ратних догађаја изгубиле могућност да стварају, да продуцирају, да те слојеве друштва и да те крајеве господарски дигне. И држим, да је то једна ствар, у којој влада не сме да оклева, да је то питање господарске обнове наше земље, један проблем, који је данас јачи од сваког другог проблема.

Ми данас имамо сељака, који не може да обрађује земљу, јер нема марве. Ми имамо мајстора, који не може да ствара, да ради свој занат, јер нема алата. Ми имамо један мртав капитал у земљи, у богатству и у радној снази, а не можемо га употребити због тога, што је појединац преслаб, да помогне сам себи и што гледа

на државу, да га држава помогне. И ја мислим, да целокупно наше друштво имаде права у име оних, који су у рату толико страдали, у име оних области Србије, у име оних слојева нашег друштва, који су најтеже поднели овај рат, да целокупно наше друштво има права да дође пред владу и да тражи, да влада ту пружи своју помоћ. Ја сам уверен, господо, да ће влада то и учинити. Наше очекивање, да ће ова влада, која је потекла из наших редова, водити рачуна исто тако и о другим потребама нашег народа, које захтевају, да се — према духу данашњег времена и према социјалној правди и према животним потребама нашег народа и државе — извесни проблеми, који су били неправедни, правичније реше.

Кад је влада навезала немогућност досадањих аграрних односа наишла је на потпуно наше одобрење, и морала је наићи на то због тога, што су садашњи аграрни односи последица једне вековне неправде, коју је морао да подноси наш народ донде, док је туђин њиме владао. Данас, кад је наш народ дошао у могућност да одлучује сам о себи, он с правом тражи да се те последице насиља уклоне; те последице једног искоришћавања, коме је био изложен наш мали човек, наш мали сељак због тога, што га држава није заштитивала. Али наравна ствар да наше друштво с правом тражи и то, да то уређење аграрних односа дигне нашу аграрну земљу, да се аграрни односи уреде тако, да продуктивност нашег друштва не ослаби и да се уведе стабилност у тим одношајима, јер није доста само дати сељаку његов минимум земље, него треба тога сељака, тога човека, који је социјално или интелектуално слабији обезбедити, заштитити друштвеним радом и правним нормама, да се не понови она неправда, којој је био изложен до јуче, него да се односи на селу стабилизирају и да она земља, коју данас добије остане његовом потомству. (Чује се : Тако је !)

Исти тај дух, дух да држава има да руководи цело друштво у његовим социјалним, господарским тежњама, има да нас руководи и да руководи и владу при решавању осталих социјалних проблема. Ми видимо овде у законској основи, у законском кредиту да је предвиђен кредит у суми од 8 милиона динара за потпору инвалидима. Ја држим, да и инвалидско питање, као и питање бриге за децу, као и питање обезбеђења радника и интелектуалних и техничких за случај болести и старости спадају у једну категорију проблема, спадају у питања социјална а да даље влада нађе пута и начина да инвалиде пре свега учини корисним члановима друштва, и да најглавнији део потпоре, које друштво може да да инвалидима јесте то,

да инвалидима да могућност да могу сами да привређују, да могу сами да раде.

Господин Букшег, који је мало час пре мене говорио, нагласио је и то с правом је нагласио потпуну једнодушност нашега друштва да се заштити у томе, да те све привредне социјалне и културне интересе заштитимо према свима, и цео наш народ свакако ће испунити с највећим задовољством чињеницу, да све народне представнике види у томе сагласне. Ја би хтео међутим, да свратим пажњу на једну чињеницу, а то је да г. Букшег нема право. Разлог да смо измирили своту од близу 50 милијона динара на подмирење војничких потреба не стоји, то говоре они, који не познају наше друштво. Донде, док су наше границе угрожене, донде, док се с једне стране појављује империјализам, који хоће да један део нашег друштва, да неке наше народне области изузме, и да у сарадњи с нама слободно и демократски одлучује о себи и донде, док тај империјализам хоће да сјајне делове нашега народа подвргне своме господарству, дотле смо ми приморани, да наш народ од сваког таквог покушаја бранимо. (Гласови: Врло добро.)

Исто тако донде, докле се с друге стране показује настојање, које хоће да велики проблем, пред којим стојимо, реши једнострано, реши на принципу класне борбе, хоће да реши на принципу некакве диктатуре, макар та диктатура била диктатура пролетаријата, донде, докле се то хоће, дотле не можемо казати, да ће наше друштво једнодушно то прихватити. Наше друштво мораће напротив онако исто, као што ће ступити у борбу против империјализма, ступити и у борбу против диктатуре пролетаријата. (Узвици: Тако је!)

Наше је уверење, исподо, да је социјални прогрес могућ само онда, ако сви слојеви друштва сарађују на народном животу, а да би наместо начела класне борбе требало прогласити начело друштвене солидарности. Уосталом, тога су се начела држала и господа, која су пре тога протестовала, па и сам господин Вилим Букшег. Он је нагласио, да је његова странка потпуно отворено и искрено ушла у акцију за остварење наших народних идеала. Наши национални идеали нису се променили ни мало; наши национални идеали остали су они исти, који су били и пре.

Нема сумње, да међу питањима, о којима је г. Министар Финанција отворно дискусију, спада и питање валуте. И наше друштво има свакако права, да суделује при решењу тога питања и ја не сумњам у то, да ће г. Министар Финанција онда, кад буде то питање решавао, затражити суделовање и сву одговорност Народног Представништва. Ја разумем г. Мини-

стра Финанција у томе, да се није хтео у ту финансијску битку, коју има да изведе у име нашег народа, у име наше државе, упуштати разложно већ данас у појединости, како мисли у тој ствари поступати. Али како смо већ имали прилике чути, расправа валутног питања интересира наше друштво можда у већој мери, него пореско питање. Јер донде, док при решавању појединих финансијских проблема појединац долази у питање као носилац неке дужности, донде при решавању валутног проблема долази у питање појединац и као власник неке имовине и интересује се, како ће се о његовој имовини одлучивати.

Ја сам уверен, да ће г. Министар Финанција ово питање решити онако, како буде одговарало интересима не појединаца, не оних, који имаду данас новчанице, него онако, како ће то питање одговарати интересима наше народне целине. Јер, кад се нису жалили потоци крви, кад су појединци морали ићи да гину зато, да спасавају народну целину и да је остваре, онда исто тако они појединци, који се буду затекли у посједу државних новчаница, неће бити овлаштени, да захтевају од народне целине, да их заштити, него ће морати, жртвујући своје имовине онако исто, као што су положили жртве, своје животе, морати помоћи и настојати, да наша целина народна, друштво, и у најтежој финансијској кризи, која га очекује при решењу валутног питања, изађе здрав. (Одобравање.) Ја кажем, прерано је данас говорити о томе, али држим, да би ипак требало што прије приступити решењу тога проблема. Јер ово данашње стање јесте несносно, оно штети државу; штетно је и за државу и за друштво. Ова неизвесност, која постоји при решавању валутних питања, неће се моћи у нашем друштву издржати дуже време и стога бих ја метнуо на срце влади, да решењу тога проблема приступи одмах, чим буде могуће, а држим, да ће то бити могуће онога часа, кад се поставе наше границе. Моментана данашња ситуација јесте таква, да се наше друштво налази у образовању народне државе. Они велики задаци, које треба извести при томе, нису још ни издалека довршени, и оне велике унутрашње тешкоће, које ћемо имати савладати, можда су веће у том погледу него оне тешкоће, које смо имали савладати према непријатељу споља, и било би за желети, да наше целокупно друштво суделује до краја у изградити државе. Али ако се догоди оно, што би морао сваки патриота зажељети, ако се догоди, да можда поједини чланови нашег друштва, поједине струје у њему неће да носе сву одговорност за тај велики национални рад, онда већини друштва неће ипак преостати ништа друго, него

да на своју одговорност послужи народу при изградњи државе до краја.

Ја сам уверен, да ће влада, у коју имамо поверење и у коју има поверење демократски клуб, коме припадам, извршити тај велики национални задатак, па ми је стога част изјавити у име своје и у име свога клуба, да ћемо гласати за предложени кредит. (Одобравање.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има реч господин Министар Финансија.

Министар Финансија др. МОМЧИЛО НИНЧИЋ: Господо, чуле су се јуче разне оцене о раду владином и о раду Министра Финансија. На неке од тих оцена ја мислим сада, да се укратко осврнем. Ја не мислим одговарати г. Маринковићу, са чијим се говором ја слажем сем неколико детаља. Нећу, да одговарам господину Поповићу, са чијим се говором ја потпуно слажем. Морам само толико напоменути, да је сасвим појмљиво, што се ја слажем са њиховим напоменама, да треба завести порез на ратну добит. Јер у моменту, кад је финансијски одбор о томе разговарао, ја сам имао већ потпуно израђен законски пројект у моме Министарству. Не могу рећи, да се слажем са говором г. Кнежевића. Господина Кнежевића и дан данашњи бунџи милитаризам наш; међутим овај рат довољно је показао, колико је потребно за једну земљу, да има добру војску. Да Краљевина Србија није имала добру војску, на коју је много милиона потрошила, питање је, да ли бисмо се ми данас овако састали у Народној Скупштини. (Пљескање и бурно одобравање.) Да ми, господо, нисмо имали онако добру војску, питање је, колико би још крајева наше отаџбине било окупирано од наших разних суседа на западу и истоку. Ниједну пару, господо, неће закалити ни најмање цео наш народ, коју је потрошио на нашу узданицу, на нашу војску. (Пљескање и одобравање.) Нећу послушати савете господина Кнежевића ни у погледу финансијске политике. Ја сам излажући план пореске будуће политике, како ја замишљах, изнео своје мишљење, господо посланици, да целокупни порески терет има да буде равномерно распоређен. Под том равномерношћу разумева се прогресивна стопа. Ја сам сматрао прогресивно оптерећивање са веома осетном прогресивном стопом, а са заштитом минимума егзистенције на дну. Даље не можемо ићи. Фискална конфискација није у нашем програму. Ми се не можемо повести за финансијерима левога дела социјалних демократа, болшевика у Русији. Нема већег финансијског хаоса, него што је данас у Русији. Болшевици међутим нису пронашли ништа новог. Они су створили једне привилеговане класе,

које су се пре звале племство и свештенство, а које се данас зову радници, који имају сва права, а остали делови пучанства сматрају се преретнима, ако када дође на њих ред да их опљачкају, да им узгред не одузму и живот. (Бурна пљескања.)

Господин посланик Букшег замера, да се Влада није довољно бавила социјалним питањима. Влада је међутим довољно доказала, да се је бринула о заштити економски слабијег дела нашега народа. Давање осамчаснога дневнога рада, подизање радничке наднице у свима државним предузећима, припреме за завођење општег аграрног питања, докази су, да је влада водила бригу о заштити радника. (Узвици: Тако је!) То је сасвим природно и ја се чудим, да г. Букшег тај рад владе критикује, кад је у њој био и представник његове странке г. Кораћ, који је морао водити надзор над владом, да ли она у томе погледу ради онако, како погледи њихове странке захтевају.

Било је, господо, критике и у погледу снабдевања и у погледу саобраћаја.

У погледу Министарства Исхране ја нећу много да говорим. Г. Јовановић је о том говорио. Г. Јовановић је узео један врло лаки систем одбране. Он није крив ни за што, за све је крив Министар Финансија. Јадни Министар Финансија већ је навикао на то, да за сваку кривицу он одговара, јер није дао довољно кредита. Међутим лако је водити политику Министарства, када за сваку и најмању жељу Министар Финансија даје довољно средстава, али треба изградити план свога рада и изводити га оним средствима, која Министар Финансија може да стави на расположење. (Бука.) Г. Јовановић је спомињао неки кредит, који му ја нисам одобрио. Нисам могао очекивати, да ће г. Јовановић, који се није јавио за реч јуче, пре него је закључена листа говорника, те је могао само да узме реч ради исправке каквог неистинитог факта или личне одбране, говорити о мени и мом раду и о неким кредитима, које му ја нисам одобрио. Ја нисам, како су ми сведоци, господа посланици, ни једном речи споменуо, нити г. Јовановића, нити Министарство Исхране. Због тога што је г. Јовановић говорио противно словнику, нисам могао да прикуним све податке, па да му на сваку приметбу одмах другом напоменом одговорим. За кредит од 14 милиона не сећам се кад је тражен, то ће бити за време мога путовања. (Милоје Н. Јовановић: Пре два месеца.) Само је чудновато, кад је г. Милоје Јовановић сматрао тај кредит од 14 милиона за врло потребан за Министарство Исхране и Обнове Земље, и није га добио, како је могао даље остати Министар. За овај кредит од 3 милиона

тачно је, да га је г. Јовановић тражио кад сам се ја вратио с пута. Али, господо, г. Милоје Јовановић тражио је тај кредит од 3 милиона онда, кад је већ био пред оставком. Било би интересантно чути обавештења г. Милоја Јовановића, о његовом раду пре 15. фебруара, пре његове оставке. Јер да је добио, или није добио тај кредит од 3 милиона динара није од утицаја, пошто је био већ пред оставком. И мало дана за тим престао је бити Министар.

Морам одговорити на неколико напомена, које су учињене на рад Монополске Управе. Ја не мислим да се Монополска Управа, нарочито од како постоји нов Управни Одбор, не брине о снабдевању земље монополским артиклима. Али треба имати на уму тешкоће са којима се Монополска Управа има да бори. Бар ви, који сте били у Италији, и Француској, знате, колика је оскудица постојала за те артикле у тим земљама и ако су погодбе за снабдевање тамо несравњено погодније, боље него код нас. Монополска Управа упућена је на довоз са стране, а довоз са стране значи саобраћајна средства, којима ми не располажемо. Узалуд је Монополска Управа имала преко 17 милиона тона соли у Тунису, узалуд је Монополска Управа са Румунијом имала уговор за 200 вагона соли, кад никаква дипломатска преписка није могла да успе да се до саобраћајних средстава за пренос тих количина дође.

Лако је сад критиковати, кад има пуно недостатака. Али критика може имати доброга дејства, само ако се не врши с погледом на стање пре рата и на оно, како сматрамо да треба да је, него ако се буде вршила с обзиром на постигнуте резултате према оним средствима којима влада и поједини Министри располажу. Ви сте, господо, видели, како се г. Министар Пошта и Телеграфа лако одбранио на приговоре зашто пошта не ради, и ако не раде железнице, јер веле раније није било железница, па су колима и коњима преносили пошту, па су и сами људи носили пошту. Г. Министар врло је лако одговорио, како може бити таквога преноса поште, кад тих кола и коња нема. А ја бих волео, да видим тога, који би био у стању да набави људе да преносе пошту, кад од Саве до хотела плаћамо по 50 круна за пренос малог пртљага.

Али сад да пређем на најважније питање о коме треба да говорим. Мислио сам, господо, да о валутном питању не говорим. Али валутно питање живо интересује цео свет. То сте видели из говора господe посланика, а и други су се обраћали мени да, као министар финансија изнесем мишљење, погледе владине о томе тако важном питању. Због тога ћу ипак говорити. Али овога пута морам се задржати само на оп-

штим погледима. Доцније ће Народно Представништво бити детаљније обавештено.

Неувиђавност владе бивше Аустро-Угарске монархије, која је водила финансијски рат онако како га ниједна друга држава није водила, која је главне изворе прихода црпела у зајмовима својих емисионих банака, довела је до тле, да је емисијом круне из године у годину нагомилала читаве милијарде циркулацији непотребног папирног новца. Отуда је наступила депресијација и колебљивост у вредности круне, од чега је привредни и државни живот патио.

Наша држава је наследила од Аустро-Угарске веома рђаву, готово очајну монетарну ситуацију. Влада је била свесна тога и она је одмах почела да предузима извесне припремне мере, које су требале да спреме земљиште за решавање тога питања, кад за то моменат дође. Тако је на пр. наредила забрану увоза круне, чиме је бар отежала увоз сувишног папирног новца, кад он већ није могао бити потпуно спречен. Тако је забранила извоз робе где нема увоза као компензације, да се не би увозиле круне. Тако је поставила комесара нашег код Аустро-Угарске Банке да води надзор над њеним радом.

У те припремне мере спада и жигосање са пописом круна у нашој територији. Мало је ко, господо, и код нас и ван граница наших схватио ову меру онако како је требало схватити. Неки су жигосању придавали сувише велики значај, а неки су му порицали сваку вредност. Одвећ велики значај, дао је тој мери на пр. чешки Министар Финансија, г. Рашич. Он је схватио да жигосање значи валутну реформу, па се брани, да постоји ма какав споразум у том погледу између прашке и наше владе, и да уопште нема никаква повода подражавати таквом извођењу реформе, пошто се жигови врло лако имитирају. Други критичари на супрот сматрали су, жигосање круна, као меру предузету без одређеног плана, већ просто као малтретирање ималаца круна. У ствари, господо, истина је у средини:

Да бих могао израдити ма какав план у погледу валутне реформе, мени је било потребно да знам бар приближно колико има круна на нашој територији. Не може бити исти поступак, ако би на нашој територији било 4 милијарде круна, или 9 милијарда. А процене компетентних личности ишле су између, па чак и преко тих цифара. Није било другог начина, да се обавестимо о количини круна на нашој територији, него да се изврши попис круна у вези са жигосањем. Био је и други начин: да се принуди свет да депонује круне за све време пописа, али то није било могућно. Према томе, жи-

госање је значило само једну припремну радњу за извођење валутне реформе, и ништа више. Оно није имало циљ да национализује круну наше територије, тиме, што ће јој ударити печат нашег држављанства. Тако рђавог поданика ми не можемо примити у наше Краљевство, ако овом желимо напредан и срећан живот. Житосање уопште није могло имати за циљ да се наша територија у монетарном погледу потпуно издвоји од осталих територија бивше Аустро-Угарске. То се издвајање, по мом мишљењу, може извести само повлачењем круна из оптицаја и заменом добро израђеним новим папирним новцем. Сва су друга средства недовољна.

Сад нам је познато, како је чешка влада схватила извођење валутне реформе, и сад је ред на мени да кажем, да немам намере, њима да подражавам. И ако нам је циљ исти, ми не идемо истим путем, што није чудно јер ситуација није сасвим иста. Да ли је велика добит стварање националног новца, који се оставља у циркулацији у тако огромним количинама, као што су то Чеси урадили, и који се нотира на женевској берзи испод 30 франака? С друге стране, питање је, да ли прилепљивање ситних марака, које због своје величине не пружају довољно техничких гаранција од фалсификовања, је мера, која може с великом сигурношћу спречити повећање, приливом са стране, и иначе огромне количине чешко-словачких националних круна. И мени изгледа, да постоји опасност да старање чешке владе, да се тој круни створи што повољнији курс према аустро-угарској круни, не испадне као давање премије за фалсификовање националних круна.

Питање о томе, да ли се може исти папирни новац одвојити разним знацима, жигосањем, или прилепљивањем, према територији на којој циркулише, мене је занимало још док смо били ван своје отаџбине. Тада је, у једном моменту, изгледало да је потребно, при улазу у земљу, предузети мере, да се новчанице Народне Банке, које се затекну на територији Краљевине Србије, неким знаком одвоје од новчаница, које су непријатељи изнели из земље. Као Министар Финансија ја сам се лично обавештавао у Паризу, о томе, како би се то могло учинити. И сви су технички стручњаци дали исто мишљење, да нема средстава другог која би давала довољно гаранције, но само, да се изради нова новчаница Народне Банке, и да њом одмах извршимо размену за старе новчанице при уласку у земљу.

Још није дошао моменат да Народно Представништво упознам детаљно с планом по коме мислим да треба извести валутну реформу. Али вас могу упознати укратко с правцем, којим, по

мом мишљењу, треба да се креће рад на решењу тога деликатног питања.

Поремећени валутни односи су једно болесно стање, коме се зна лек, али се тај лек споро справља и не може се употребити без претходних, обично дугих припрема. Болесно валутно стање се лечи заменом папирног новца новчаницом, т. ј. новцем од хартије, који се може у свако доба у суми означеној на њему заменити златним или сребрним новцем. Ова операција садржи у томе поправку новчане циркулације: место попирног новца издатог у количинама које надмашају потребе привредног живота, а за чију емисију нема никакве, или нема довољне подлоге, долази новчаница које у оптицају не може бити више но што потреба захтева, јер њихова емисија није произвољна, но зависи од подлоге, која је једним делом, обично законом утврђеним, у златном или сребрном новцу.

Према томе, рад на валутној реформи има да се креће у том правцу: смањивањем непотребних количина попирног новца и спремањем подлоге створити могућност за пуштање у оптицај новца од хартије, коме се не може дати принудан курс, т. ј. који се може у свако доба заменити металним новцем.

Не издајем никакву тајну кад кажем, да је рад на томе већ почео. По решењу Министарског Савета израђује се папирни новац у динарима, којим ће се заменити круне, по односу који се има утврдити. Циљ је томе првом делу валутне реформе: 1. да нам да наш народни новац. Добит је отуда не само политичка, но потпуно одвајање наше монете од монета осталих територија бивше Аустро-Угарске корисно је и потребно за решење валутног питања; 2. да смањивањем инфлације т. ј. непотребних количина папирног новца олакша нашу новчану ситуацију.

Често се губи из вида, да вредност новца од хартије, која се огледа у његовој куповној моћи, не зависи само од покрића, већ од количине у којој се налази у оптицају. Пустите у оптицај новац од хартије покривен до последње паре сувим златом, али у количини која знатно надмаша потребе циркулације, па ћете видети, да се цене намирница пењу или што је исто, да вредност новца пада. То је природно: кад је више новца, више се траже добра за куповину, те му вредност пада по познатом економском закону понуде и тражње. О овоме има толико доказа. Кад год је у једној земљи био из разних узрока велики прилив злата, цене добрима су се пењале. То је општи закон, да обиље сваког новца изазива његову депресијацију. С тога прва етапа у поправци наших валутних односа мора обухватити смањивање количине новца, који

је у циркулацији. Кад ће то време наступити, ја Вам не могу сада рећи. То зависи прво од тога, кад се наш папирни новац буде израдио, даље зависи од чињеница које нису у нашој моћи, на пр. утврђивање политичких граница наше отаџбине. И најзад морамо бирати момент према целокупној економској ситуацији. Ја вас могу уверити, да се на израђивање те реформе неће требати дуго чекати, и да ће Народно Представништво о томе бити благовремено обавештено.

Поремећеност валутних односа доноси земљи један тежак проблем за чије решење мора се имати опсежно схваћена и у току извесног времена енергично изведена политика.

Рад владе у том погледу мора бити потпомогнут увиђавношћу јавнога мњења и готовошћу целог народа, да ради боље будућности поднесе извесне жртве садашњости. Наша економска политика мора да буде управљена на то, да се олакша извођење валутне реформе, јер, господо, без здраве валуте нема ни здрава економска живота. Ми се морамо трудити, да подстичемо производњу оне робе, која се извози у земље здравог новца, јер на тај начин наша се потраживања повећају, а то нам даје могућност да створимо металну подлогу нашим новчаницама. Исто тако ми морамо ограничити увозну трговину на неопходно потребну меру, ми уопште треба да сведемо наше издатке на страни што је могуће више, јер то повећава наше дуговање према иностранству, а то нас удаљава од момента, кад ћемо моћи наше валутно питање да потпуно решимо. Помагање увозне трговине под сваку цену ма за коју робу, није са валутнога гледишта, са гледишта решавања тог питања корисно. А то се често губи из вида.

Господо, у опште узето, економска ситуација наша није неповољна, да се успешно реши валутно питање под погодбом, ако се његово решење стави на добру основу. Ми смо претежно земља аграрних производа, а аграрни се производи на све стране траже и плаћају по високој цени. Отуда је нама у изгледу, чим се спољне и унутарње прилике среде, активан биланс плаћања, а активан биланс плаћања, нама ће омогућити и да уведемо у својој земљи здраву монету, и да јој одржимо повољан курс према иностраној валути. (Одобравање у центруму.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Дајем 10 минута одмора, за то време молим секције да изаберу одбор за израду закона о одгоди рокова. Свака секција бира по једног члана.

Настаје одмор.

После одмора.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Господо, изволите чути избор чланова за законски пројекат о изменама и допунама у закону о обустави извршења и обезбеђења као и току рокова, од 29. јуна 1914. године.

Секретар ЈОСИФ БОЈИНОВИЋ (чита):

О д б о р

по предлогу закона о обустави извршења и обезбеђења:

Чланови:

Драгутин Кећић
Др. Мартин Матић
Драгиша Васић
Јосиф Бојиновић
Веља Вукићевић
Тодор Станковић
Др. Александар Мијовић.

Изабран за председника Драг. Кећић.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Сад настављамо рад, господо. Има реч г. Матко Лагиња.

Др. МАТКО ЛАГИЊА: Поштована господо! Иако ми је мало теже ради одмаклог часа, ја ћу се ипак трудити, да у кратко, а према оном, што је изишло у дебати о предмету, о коме расправљамо, изнесем становиште странке, коју имам част у овом дому да представљам.

Како вам је знано, господо, пред нама стоји владин предлог, да јој одобримо, да у мјесецу априлу утроши на све области наше краљевине за редовне и ванредне потребе 130 милијуна динара. Међу писаним цифрама, које имају своју жељезну логику и свој неумољив ред, нема декламација, него има озбиљнога и трезвог разматрања. И мени је веома драго констатовати, да је у овоме поштованом дому са свих страна било много и много више озбиљног расправљања, него ли декламација, иако је тамо амо избило штогод и темпераментнијег, што је чак и нашег веома поштованог шефа владе присилило, да се пријави за реч, као што ми се чини, да је то учинио. (Гласови: Није се пријавио.) Ако се није пријавио, ја то морам пожалити, јер би му г. председник подијелио ријеч, као што и свима нама подјељује.

Господо! Г. министар финансија дао нам је, колико допуштају околности и време у коме живимо, морамо признати, доста отворено, доста искрено и, доста образложено утемељење овога, што предлаже. У околностима, у којима живи наша мала држава, где се по његовој властитој исповеди и по признању свих нас, где

се незна ни из далека какви су приходи, где се не зна ни из далека, докле ће се и колико ће се морати трошити у преразне сврхе, те за оне, што су први дали своје животе и што својим животима бране оно, што смо до сада стекли и што још имамо да стекнемо, у времену кажем, кад су понестали алати и радна снага на многим странама наше земље, у таквом времену тешко је, нека је и мудра глава и нека је и признат стручњак, тешко је и министру финансија, да нам ни приближно тачно каже: оволико ћу добити, а оволико ћу морати да учиним издатака.

Зато сам ја тако слободан, да изнесем неке опаске амо тамо, без можда правога реда, те немојте то узети као неку неумољиву критику, него као жељу, да и ја свој камичак допринесем, јер мислим, да је корисно и нужно, да се ствар изведе како треба. Са погледом на наше јавно државно право, спомињем са задовољством, да је одбор, који нам предлаже прихват ове основе, поправио једну дицитуру, која неби посве одговарала, док се не уреди коначно и у сваком детаљу наши унутрашњи одношаји у погледу управе и у погледу уставних институција. У извјештају одбора је говора о томе, али ћу ја ипак и то да напоменем, да је у нацрту закона било говора о »присаједињеним крајевима«, а у одбору су ријешили, да се те ријечи промијене и стави »у осталим крајевима« и »осталим областима«. Ја се даље не упуштам у то, него изјављујем, да је моје правно становиште и мојих другова, да се та исправка текста, не коси са назорима ни једне од поштованих странака свога дома. (Одобравање).

Неразмјер свота, које је влада присиљена да предлаже на прихват, наиме, свота гледе личних и стварних издатака за војску према свотама укупних других грапа јавне управе, тај неразмјер већ је био споменут са друге стране. Ја даље не идем и констатујем само, да је и по мом схваћању прека нужда и љута невоља, да морамо то прогутати са обзиром на одношаје, у којима се налазимо. Ја мислим, да ће господин министар финансија бити у стању, да нам овај неразмјер поправи већ при подношењу редовног једногодишњег буџета, и то у смеру, да све остале гране јавне управе, било покрајинске или државне, како ли ћемо их ми већ звати, буду према буџету за војску на корист. Био бих желио, господо, а сигурно тако исто и ви, а то не би дало одвише труда, да се мало више специфицирају ове велике поједине бројке. Ја бих желио на примјер знати гледе суме од 22 и по милијуна динара, која је намијењена за личне издатке на војску, у каквој сразмјери стоје издаци за поједине рангове и у каквој сразмјери

стоје издаци — рецимо — за оне, који свјетле чизме носе и за оне, који иду у опанцима.

С радошћу констатујем, да међу овим свотама има и свота од осам милијуна динара мјесечно за инвалидске потпоре у цијелој држави. Иако морам признати, да је без сумње нужда и потреба много већа, него ли данас држава може дати, ипак према околностима, у којима живимо, и овај ће мелем бити добар и ако крпиче, на које је подијељен, не буду покривале свих рана. На једну даљњу околност хтио бих свратити позорност господина министра финансија, која ми није бистра из овог предложења. Не знам наиме, у коју ће категорију или у коју своту бити уврштене оне за нас још непознате, барем дјеломице непознате, али сигурно потребне своте, које ће се морати трошити за ону јадну чељад окупиране наше земље: Трета, Горнице, Истре и дијела Далмације и Крањске. Ту има, господо, и устаљених свота трошкова, којих издање не смијемо апсолутно више одлагати. Ја вам могу из властитог искуства казати, да има на примјер из Истре, из Пуле и из других крајева као и Горичке евакуираца, који су морали оставити своје домове, који су често и у највише случајева оставили све своје тамо и који до сада нису добили ни једне паре потпоре уепрот свим законима и опстојећим наредбама. Ја то тумачим тако, да је г. министар финансија — ако потребе тих издатака нису садржане у појединим сумарним бројкама за поједине земље, на примјер, они издаци за Истру у своти, односећој се на Хрватску и Славонију, они издаци за горичке несљенике, евакуирце или бјежунце, који су расијани по Словеначкој и Крањској и дијелу Штајерске у своти, односећој се на Словенију — поставио у кумулативном кредиту, који се односи на цивилну управу. Ако то није тако, ја рачунам са сигурношћу, да ће господин министар финансија те нужне, потребне издатке моћи покрити из ставке V., то јест из резервног кредита, који је установљен кумулативно на петнаест милијуна динара. Не питам нарочито у том погледу никакву изјаву од краљевске владе, већ држим, да то може тако ићи.

Једна једина меја опаска била би још ова: Министар финансија овлаштен је према пројекту издатке, које има обавити у динарима, издати у крунама и обратно.

Нацрт закона није назначио никакву размјеру, у којој ће динар према круни или круна према динару бити обрачуната. Одбор је то допунио једним сталним курсом од 2 и пол круне за сваки динар. Господо, ја у овоме моменту не утичем у критику тога питања. Имам само част и дужност, да министар финансија подесјетим

на ову околност. Могло би се догодити у пракси, да током мјесеца априла у становитом крају — ради можда прилика, у којима се налази државна благајна — власт одреди, да се неким људима њихову плату, мјесто у динарима исплати у крунама или обратно. Господо, ја нити не замишљам, да се рецимо државним намјештеницима у становитом крају, где би они можда за две и по круне добили мање живежних потреба, него за један динар, исплаћује у крунама мјесто у динарима. Или обратно, да се исплаћује у динарима у оним крајевима, где се за један динар не може добити оно, што би иначе купили за две и по круне, ако би се плаћало у крунама. Дакле хоћу тиме да кажем, да ова овласт господина министра финансија не смије ићи ни у коме случају тако далеко, да би ради опортунитета државне благајнице или ма каквих других олакшица у погледу једне или друге валуте, имао трпјети дотични човјек, који од државе добија или редовну плату или рецимо какву исплату за своју робу, дату држави или слично друго.

Дозволите ми, да коначно још стварно опазим нешто. Министар финансија овлаштен је по овоме закону, да, у колико редовни извори, које ће добити порезима и другим приходима не буду довољни за покриће издатака, покриће остатка кредита може извршити позајмицама краткога рока.

Те позајмице могу бити или упутнице или како ми пречани кажемо дознаке благајничке, мјенице, и тако даље. Не бих имао стварне опаске противу тога, јер то иначе не може да буде, него само у погледу ове реченице »краткога рока«. Кратак рок је релативан појам, ако можда овде у Србији, што ја тачно не знам, по постојећем парламентарном обичају или по тексту аналогних закона, није законом или праксом установљен тај кратак рок. Ако то не би било тачно установљено — било праксом било текстом законским — онда бих ја био слободан упозорити, да се по моме мнијењу, овај кратак рок не би смио разумјети, него од највише двије године и да би дотична дужност последије истицања мјесеца априла морала наћи своје образложење у будућем редовном буџету, или што је вероватније у будућем нацрту закона о новим кратким кредитима.

Тиме бих могао завршити, али дозволите још неке кратке опаске.

Господо, ради се — по изјави господина Министра Финанција — о томе, да ћемо ми имати од прилике један годишњи расход државног буџета од једне и по милијарде. То значи од прилике 125 динара на душу рачунајући, да ће наша држава имати обло дванаест мили-

јуна становника. Нека се нитко не зачуди на тај силан број, јер уистину на први мах 125 динара на душу значи попречно на фамилију од само четири главе 500 динара, које би и задњи наш човјек и задње наше огњиште морало да даде држави сваке године за покриће — отприлике — онога прорачуна, какав ће одговарати дванаест пута толиком, какви нам је предложен за један мјесец. Додуше неће то морати бити истјерано оним одјелитим, директним порезом, што ће га сваки морати да плаћа држави, него изван сумње је, да ће то бити плаћено и индиректним порезима и другим повећаним порезима на ратну добит. У томе се ми слажемо, али све то неће бити доста, него ће то бити исплаћивано кроз дуго низ година новим кредитика, на које морамо бити приправни, јер ја немам освједочења, да ће наша држава иако се, како песник каже, »од Дунаја па до мора стере дивним сагом и ако се нуди сваким благом«, ја не вјерујем, да ћемо моћи у мало година све то свести у један ред и покривати редовито своје редне и ванредне потребе са редовним дохоцима. То неће моћи ни много јачи ни много имућнији народи; неће моћи ни они, који нису директно утицали у овај грозни рат, у који је утицао наш народ с једне и с друге стране. Тога нам се не треба бојати. Али нешто друго је, што заслужује сву нашу пажњу, нешто, у чему се данас не може ићи у детаљ, а то је оно, што је сам господин Министар Финанција споменуо, да стојимо ту пред три велика проблема: пред буџетним, пред порезним и пред валутним проблемом. А ја ћу, господо, да споменем један други проблем, који је за мене јачи и од порезног и од буџетског и од валутног, јер то су тјелесне ствари, а ја сам научан рачунати и нешто са вишим, нетјелесним потенцијама. Тај велики проблем је у овоме: јесмо ли ми на правом путу да изведемо оно, о чему је јуче тако сјајно говорио један наш друг с оне леве стране овог поштованог дома? Јесмо ли ми приправни, јесмо ли састављени или кањимо ли се приправити и саставити тако, да будемо кадри извести равновјесје у нашем кућанству према ономе, што је потребито, да се узмогне до тога равновјесја доћи.

Господо, мој је назор — а тај сигурно дијелите и ви — да ове огромне терете, који предстоје нашем народу и нашој држави, неће истерити ниједна влада; те терете неће подносити или поднијети ниједна странка сама о себи; тих терета неће подносити обична, макар — рецимо — још уставнија и културнија форма државе. Те ће терете по моме освједочењу, као што је увијек било, носити на својим плећима они, који су најјачи, јер их је највише, а то је народ, то су велике масе оних, који се обично зову мали

народ или мали пук. Господо, ми морамо дати тому народу освједочење, да н вољко подноси и даје велике и огромне жртве држави. А велике жртве и терете, господо, може подносити само онај народ, који се ћути у својој кући, који се ћути у своме дому посве слободним и који зна и који је освједочен, да му је зајамчено, да му је јавно, отворено и очито дато искрено судјеловање при управи државе, при управи појединих њезиних дијелова, при управи цјелокупнога јавног кућанства. И ту долази, господо, до једне појаве, која ме је, право да Вам кажем, ожалילה. Ја не видим и нећу да истражујем кривце, јер нисам за то позван, али опајам, да неко стање у неким крајевима наше домовине досада не одговара баш овом идеалу у нетом изреченим мојим мислима. Не видим доста слободе. Не видим доста гаранције за потпуно изражавање својих мисли, за потпуно дјеловање у јавном животу. Ја данас, господо, нећу да идем у детаље, али морам споменути то, да на мене, а сигурно и на многе од Вас, мора нешто чудно дјеловати, ако је истинит глас, да су у Хрватској ових дана притворени без дужних процедура три саборска заступника. Господо о дјеловању тих људи могу назови бити врло различити. Ја кажем, не смију се забрањивати листови, новине. Не смију се забрањивати они, који су до сада излазили; а не смију се кратити ни они, који имају тек излазити то јест нови. Не смије се притварати људе; осим ако су се врло тешко о што огријешили (ВЕЂЕ-СЛАВ ВИЛДЕР: То је прекрасно; то су издајнице!) Ту су пале неке речи, као »издајнице« и тако даље. Ја нећу да браним са овога мјеста никога, јер ако будем хтио бранити, молитћу да ми се допусти вршење адвокатуре у Хрватској, па ако буде требало, као што сам бранио оне, који су своју главу стављали на коцку против Аустро-Угарске, тако би имао кураже бранити и друге. Опустите, господо, мени је света дужност била, да ово са мало речи кажем. Мени је познато, да су били притворени народни заступници из бившег нераспуштеног сабора хрватског и казало се, да их је затворио један луђак. Добро, може и то бити. Једна несрећа или буди који полицајци чиновник може бити и луђак; али за то има и закона, господо, закона, који још вриједи (Др. ВЛАДИМИР БОРОВИЋ: Па то је учињено онда, кад није било министарства!) Молим лијепо, кад је оно учињено, министарство је већ било. Ту је закон, да се тај човјек, ако се о што огријеша, стави пред редовити суд, па ако редовити суд нађе, да је крив, онда ваља, да он казну поднесе, а ако редовити суд нађе, да је некрив, онда треба праведније поступати. Ја не видим, да ово води

добру. Ја нисам хтио даље с тим ићи, али опустите, пошто је овде пала ријеч, да су то издајнице и шта ја знам, морам споменути ово. Да је оно притварање, о коме сам споменуо, трајало, рецимо, три до четири дана, пак да је ишло суцу истражитељу редовитим путем, или да није трајало само три до четири дана, него, рецимо, и осам дана, ипак би то било доста времена, да се ствар истражи и да се нађе, да је тај чиновник, који је тај акт починио, збиља неприсебан. Али, господо моја, ако се мјесец дана држе људи у притвору, па се ништа не поднесе ни судбеним ни извансудбеним путем проти њима, па их се онда, јер је љепше вријеме настало или јер је мање зиме, пусти кући, то није поступак.

Један од људи, који је ових дана притворен био као саборски заступник, 29. октобра, кад смо прогласили укидање свих веза наше домовине тамо преко, и према Угарској, и према Аустрији, и према свакоме другоме, и кад смо прогласили суверенитет наше земље и нашег народа, био је у томе сабору, па је онда, по стенографском записнику, дао слиједещу изјаву. — Господине предсједниче, то није дуго — будите тако добри, па ми допустите да прочитам. Да није пала ријеч »издајница« овде на адресу тих људи, ја не бих то читао, али овако, молим вас за допуштење, да то прочитам.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Ја се бојим, да се тиме не би претрес и сувише дуго отегао.

Дрр. МАТКО ЛАГИЊА: Допустите само двије, три ријечи. Тај је човјек тада говорио ово (чита): »Високи саборе! У овом свечаном часу, након овако једнодушно и дивно манифестоване слоге свих народних заступника на сабору краљевина Хрватске, Славоније и Далмације, частим се ја, као прочелник саборског клуба странке права изјавити, да и странка права прихваћа предлог, поднесен по народном заступнику дру. Павелићу и друговима; предлог наиме, да се сва државна власт пренесе на Народно Вијеће и да ће гласовати за тај предлог. Народно је Вијеће овај наш посао тако сјајно увело, да можемо сигурно рачунати, да ће започети посао, ако Бог да, успјехом и крају привести на корист хрватског народа. Пошто је тако програм странке права испуњен у оним тачкама, у којим захтјева обуставу нагоде и прелом с Угарском, те уједињење свију хрватских земаља у једну самосталну државу, предложит ће саборски клуб странке права странчком вијећу, да се странка посве разиђе. Завршујем ову изјаву с ускликом: Живила слободна, суверена држава Словенаца, Хрвата и Срба!«

Ако је он касније штогод крива урадио, рећи ће теа суфра, па, господо, не цензурирајте новине без крајње нужде; чувајте слободу савјести, чувајте грађанске слободе, не стварајте без потребе мученике, јер мученика имамо доста. (Жагор).

Затварам ову партију за данас; ово је било нужно, што сам казао. Једна влада, која је имала барем до данас у својој средини људе, који су претежни републиканци, та влада мора, да чује овај израз нашег протеста. Ја не браним Петра и Павла за то, што је Радићевац или за то, што је Франковац, него браним народног заступника и његов имунитет. (Чује се: То је учинило Народно Вијеће загребачко, а не влада. Влада није била онда ни састављена.) Ја сам изнео само ово, како смо обавијештени, а ствар је ваљда редовитом суду предана. Дозволите, господо, један кратак осврт на проблем, који је у кратким потезима изложио господин Министар Финанција, проблем наше валутне реформе.

Господин Министар Финанција је по моме мишљењу по свему исправно потврдио, да жигосање наших круна није имало и није могло имати другог разлога него ли тај, да буде сигуран о броју, о множини, то јест о укупном износу бивших аустро-угарских круна, које циркулишу у земљи Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца. То је по моме мишљењу исправно становиште. Исправно је без двојбе и оно, што је господин Министар Финанција разлагао о потреби, да се тражи начин, како ће се што правилније множина тих круна сузбити и снизити на ону праву потребу дневног промета новчаног. При томе сам разумео, да и господин Министар Финанција стоји на становишту, да се валута не да поправити, него ли доличном, како би рекао функцијом папирног новца, доличним неким квантумом племените ковине злата или сребра, које гарантује за папир.

Господо, ово је један од највећих проблема, пред којим ће човечанство брзо морати стајати, а не само наша држава. Није ратна нужда, није политика сама натјерала националне економике ових задњих година, да су тај проблем наврнули на једну другу стазу. Настало је питање, господо, је ли уистину потребно, да становити банкарски новац, становити папирни новац или новчанице, како се овде каже, имају покрића, које лежи у некој залихи злата или сребра или у некој залихи папира туђих дуговања, који представљају становити коликоћу злата и сребра. Господо, ја сам се у неколико такођер бавио тим питањем, па ми се поставиле неизмјерне потешкоће пред очи. Можемо ли ми икојим начином доћи до доличног покрића папирног новца, који нам је

потребан у промету са златом и сребром. Ја мислим, да данас ниједна држава није у стању да то изведе, него врло малим дијелом и да настојање у том смислу, у том смјеру мора трајати дуго и дуго година. Господо, ви се сви сјећате приче о златном телету. Јевреји су побрали своје новце златне и све наките, па су у часу једне заблуде сковали златно теле, док је њихов учитељ био одсутан на Синају и онда су стали око тога пљескати и веселити се, а не радити ништа, јер су добили новог бога. Кад је Мојсије са плочама закона дошао и видио, шта је његов народ учинио, онда је он разбио оне плоче закона, што је донео са планине и, као што знате, одонда имамо огледало, а немамо оригинала. (СРГЈАН БУДИСАВЉЕВИЋ: То ће Мојсије да ријешити!) Неће Мојсије, ни ја, ни Ви, господине! Ја сам хтио рећи ово: Злато је један пријатељ неискрен. Док ти добро иде, док имаш жита и вина и стоке и другог блага, не бој се, злато ће кружити око тебе, како те је воља, али чим почнеш да га требаш, тај пријатељ бјежи од тебе толико више и толико даље, колико га више требаш. Господо, то је истина, коју не може нико поречи. Како ћемо ми фундирати нашу валуту? Јуче је господин, који се врло добро разумије у томе, са мало ријечи много рекао са овога мјеста. Рекао је, да имамо од Бугара добити, ако се не варам, 32 милијуна лева, а лев да износи пет пута толико, колико наш динар, па да ћемо, пошто је лев чисто златна валута, наплатити толико злата, те ћемо подмирити потребу. То је добро, господо, добит ћемо злато на мјесто толико милијуна динара.

Други један, такођер озбиљан стручњак у овим странама, казао је, колико му је познато, да се све оне круне, које циркулишу у досадашњој краљевини Србији, имају сматрати, и уистину јесу само, дозволите тај израз да употребим, само неки »Requisitionsschein«, само нека дознака за оно благо, што су аустријска и њемачке војске дизале за вријеме својих насртања на ову земљу и да ће Србија захтијевати од њих право покриће према ономе, што је роба вриједила, а не према ономе, што су војске уцјењивале или не уцјењивале. Али све то не ће бити доста! То ће моћи прилично помоћи, али то не ће фундирати ни из далека цијелу своту новца, што мора да кола у народу за његове свакидашње потребе.

У томе погледу ја ипак немам страха и ја се не бојим за будућу валуту, ако не будемо имали тога и толиког покрића. Јер постоји друго национално економско начело, које је добро, да се у нашем новом парламенту истакне и које ће нашу владу можда довести до тога, да

на мировној конференцији потакне то питање — потакне питање једне опште свјетске валуте. Вама је знана чињеница, да су мудраци овога свијета измислили на место стопа, која је, рецимо, код мене мања, а код другог већа или на мјесто сежња, који је код мене краћи, а код другог дужи, једну идеалну мјеру за дужину, а то је метар. Четворина тога сложена у систем јест идеална јединица за мјерење површине; кубус тога, то јест метар сложен у висину, ширину и дужину, односно његови делови јесу јединица за мјерење садржине. Ми знамо из физике, да је јединица за снагу или јакост формирана из толико сати становите радње једнога коња. Ми знамо, да је сила електрике добила општи израз у киловатима и тако даље.

Господо, кад добро и дубоко проучимо проблем овога питања онда се неминовно мора доћи до тога, да се у будућности — блиској или даљој — мора наћи формула, која ће означивати становиту јединицу вредности, као мјерило за економна добра, а која ће морати бити основана на једној форми, која ће бити означена са попречним или осредњим радом човјека. Што тај рад буде већи, што тај рад буде марљивији, што тај човјек буде озбиљнији и точнији у раду, у толико ће више вриједнити валута, у толико ће више вриједити колајући новац код дотичне државе или народа.

Даље разлагање не спада у круг овога расправљања. Ми нисмо ни чланови владе, нити смо позвани, да владу бранимо. За нас је при овоме питању индиферентно, заузима ли мјесто председника министарства господин Протић или господин Прибићевић или господин Нинчић или ко други. Господо, за нас је питање: можемо ли — вршећи дужност искрено као представници овога младога парламента — одбацити овако једно хитно питање? На то питање ми — Народни клуб — одговарамо: не можемо. Нас не вежу никакви увјети, а једини увјет, који смо изјавили, а што су изјавили и други, јесте, да желимо и хоћемо потпуну слободу у новој домовини, хоћемо да се свачије мнијење поштује. Ако смо кадри крива мнијења да побијемо, тим боље, а ако нисмо, гледат ћемо, да се поправимо и постанемо кадри, па ћемо руковођење те слободом и давање те слободе бити дужни дати и допустити влади, било садашњој или будућој, која на управу државну дође. Зато ћемо гласати за овај кредит.

Председник Др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има реч господин министар унутрашњих дела.

Министар унутрашњих дела СВЕТОЗАР ПРИБИЋЕВИЋ: Господо, народни посланици! Ја осећам дужност да рефлектирам са неко-

лико напомена на речи којима су изволели да приговоре моме министарству господин посланик Кнежевић, затим посланик господин Букшег и последњи говорник господин Лагиња. Нећу да ћутим ради тога, да се не би изводиле из мог ћутања криве консеквенције.

Пре свега на приговор господина Букшега, да се предавања у Загребу подвргавају цензури, немам шта да кажем, јер ми то није познато. О томе ћу тражити извештај. Што се тиче приговора господина Букшега, да је забрањен збор јавних намештеника у Загребу, о томе могу сада изјавити ово: Господо, ја од чиновника тражим, да савесно врше своје дужности; ја од државних чиновника тражим, да буду објективни, да не терају партијску политику и тражим, да буду дисциплиновани. Захтеви јавних намештеника били су размотрени од стране владе и колико је било могуће, колико допуштају финансијске прилике, тим захтевима је удовољено. Господо, јавни намештеници, као што их је изволио назвати господин Букшег, сазвали су ипак, поред свега тога, скупштину у Загребу, па како господину бану нису хтели дати јамства, да се неће говорити о штрајку и стварати закључци о штрајку, био је то разлог за господина бана, да тај збор јавних намештеника забрани. И, по мом мишљењу, господин бан је савесно коректно поступио. (Министар др. ЕДО ЛУКИНИЋ: А што нису штрајковали за време Аустрије? За време Аустрије није нико о штрајку говорио.)

Министар унутрашњих дела СВЕТОЗАР ПРИБИЋЕВИЋ: Господо, Народни Посланици! Ја схватам тешки положај чиновника. Ја стојим на гледишту, да чиновништво треба да буде добро награђено за своју тешку и напорну службу.

И свесни смо те чињенице, да ће чиновништво само онда моћи предано да одговара својим дужностима, кад буде добро награђено и кад се буде могло са пуном снагом да посвети својој служби. Али, господо, док седим на овом месту, апсолутно не ћу допустити никакве организације чиновничке, које би имале за циљ штрајк чиновника. (Пљескање.) Чиновници су заклетни органи државни; они су дакле положили заклетву за савесно вршење своје службе, за покораване законима и законским наредбама и тој заклетви морају одговорити. А ко томе не буде одговорио, мораће да повуче консеквенце. Ви знате, господо, да на том становишту, што се тиче чиновника стоје и државници слободомних држава велике западне демократије. Ја Вас сећам, моја господо, на то, да садањи министар председник Француске Републике у своје време, давно пре рата, апсолутно није хтео

да допусти тако зване синдикалне чиновничке организације, које су себи виндицирале право, да спроведу штрајк, а господин Бријан који је изишао из редова социјално демократске странке, тражио је најодлучније, да се тај штрајк и силом угуши. (Чује се: Ренегат!) Стојим дакле на том гледишту, да се чиновницима штрајковање не може допустити. А нарочито хоћу да кажем на адресу јавних намештеника у Хрватској, поред тога, што сам напоменуо, да се влада брине за оправдане њихове интересе и дајући част онима, којима треба част дати, да се данас са стране јавности наше стављају захтеви за пурификациом тога чиновништва. (Чује се: Тако је!) И, господо, морам да кажем, да би наш народ у многим крајевима радио видео, кад би многи од тих чиновника штрајковали, само да их нема у звању. То је, што се тиче приговора ради забране чиновничке скупштине. Што се тиче приговора ради забране скупштине у Бачкој и Банату, на то имам да кажем ово: да је господин Кнежевић, који је ставио приговор, у многом погледу био криво информисан. Не стоји, да је војна област дозволила те скупштине, него је I. армијска команда у Новоме Саду упутила молбу, којом се тражи генерална дозвола за држање скупштине у Бачкој и Банату, на надлежност одсека министарства за Бачку, Банат и Барању.

Одсек за Бачку, Банат и Барању, пошто се претходно самном споразумео, сматрао је, да се у данашњем времену овако генерална дозвола не може издати. Већ тада смо били извештени о догађајима у Угарској и не може нитко захтевати, да се у такво доба, кад нас заплускују таласи са свију страна и кад у суседству лиже пламен, у демаркационој линији, у војној зони дозволи одржавање зборов. (Чује се: Тако је!) Водећи рачуна о томе, ја сам дао упуту одсеку, да се изјави противу генералне дозволе. (Чује се: Није истина; нисмо ми то тражили.) То је оно, што сам ја имао решити. Не може нико приговорити, да није влада била слободоумна, што се тиче дозволе зборов. Ја не знам, да ли има једне земље, у којој се више скупштина у посљедња два месеца држало, но што је то било у нашем краљевству, и не могу, господо, примити приговор од социјалистичке странке, јер нема случаја до сада, где им је са наше стране, са стране краљевске владе било забрањено одржавање зборов. Ми смо дозвољавали зборове и десном и левом крилу социјалне демократије. Где су војне области забраниле зборове, ми смо устали противу тога и тражили, да се забране повуку.

Посланик господин Букшег приговорио је томе, што је наш режим основан на бајонетама

жандармерије. Господо, ја сам пријатељ најслободнијих уређења, али тако идеалнога друштва нема, где неће бити потребни органи за јавни мир и безбедност, потребни за то, да извршним наредбама даду санкције. Ја сам водећи рачуна о свом одговорном положају дао израдити уредбу за организацију жандармерије. Ту је уредбу прихватио и г. Корач, друг г. Букшега у влади, и снабдјео је са својим потписом. (Др. Павелић: И тиме ће растепети жандармерију у Хрватској!) И г. Петричић је ту уредбу потписао. (Одобравање. Пљескање.)

Што се тиче цензуре, то ја, као професионалан новинар, стојим на гледишту, да треба да буде слободног изражавања мишљења и у томе се слажем са г. Лагињом. Али немојте заборавити, господо, да ми у овоме часу још не живимо у нормалном времену, него да се ми још увек налазимо у националној револуцији и у ратном стању. Још међународна конференција у Паризу није свршила свој посао, и ја вас питам, господо, где имате у државама, које су у ратном стању, штампу без цензуре. Ви добијате писма и новине из Француске и видећете, да су цензурирана, те зато немојте тражити у нашем краљевству оно, што у другом свету не постоји. Кад је г. Букшег приговорио због забране чиновничког збора у Загребу, који је приговор без сумње становиште његове партије, и што ми не дозвољавамо чиновништву штрајк, ја га могу упутити на то, какав је био поступак противу жељезничара у Америци, сад за време рата? Ми сви славимо Вилсона као слободнога човјека, као носпоца великих идеја, али иако је он слободоуман човјек, он је силом спречио жељезнички штрајк, који се је био спремио у Америци, да се Америка омете од учешћа у рату.

Ја сам пријатељ слободе, господо, и ја мислим, да ћу то и доказати; али сам непријатељ пасилних мјера, макар с које стране оне потицале, макар са стране поједине демократске странке, и држим се начела, кад се о сили ради, да се клин има клином избијати и да се на насилје има силом одговорити. (Пљесак.)

Имам, господо, да одговорим још само на једну ствар, на приговор господина поштованог пријатеља Лагиње, на његово питање о апшењима у Загребу. (Гласови: Чујмо.) Она прва апшења, која је споменуо, не тичу се мене, и за њих не носим никакову одговорност. Колико се ја сјећам, извршена су та апшења и ако се та апшења тичу народног заступника за време суверене владе. Народнога Вијећа. Мислим дакле, да нисам дужан на то одговарати. Има мјесто мене овде позваних других људи, који могу на то да одговоре. (Смијех.) Што се пак тиче апшења, која су извршена јуче у Загребу — т. ј.

апшења господина заступника Стјепана Радића и господина дра. Пребега, те г. дра. Пазмана, имам, да изјавим ово: Прије свега што се тиче господина Стјепана Радића, ако треба да будем позван на одговорност, онда имам да будем позван за то, што сам тако касно поступио (Плесак и гласови: Тако је!), јер нека буде слободно свакоме ширење његовог мишљења и агитација за његово мишљење, али развијати разуздану хајку против јединства наше државе и развијати агитацију, која доноси као последицу обасипање нашега владара погрдама, то ја, докле год сам ту, нећу дозволити. (Плесак.)

Још једно, што нећу допустити. Ја сам од Верификационог Одбора Народног Представништва добио акт, којим су др. Пазман и др. Пребег протестовали и против састава овог Народног Представништва и против компетенције његове и против јединства наше народне државе са изјавом, да су они тај исти протест послали и конференцији мира у Паризу.

Исто тако и париски лист »Темпс« доноси вијест, да је господин Радић поднио конференцији мира у Паризу протест против наше државе. Како се агитација односно господе искоришћује у противничкој штампи, то Вам је свима познато. Господо, можемо се у мишљењима нашим разилазити како хоћемо; можемо побити један другога челом о чело, али једно за нас мора бити свето, а то је суверенитет наше државе. (Плесак.) Ја стојим на том гледишту, да се нитко страни нема и не може уплитати у решавање наших унутарњих питања. (Плесак. Гласови: Тако је!) И јер сам одговоран за ред у нашој држави и јер сам приправан да носим пуну одговорност пред Народним Представништвом, ја сам по својој дужности морао поступати онако, како сам поступао. (Бурни аплаус и усклици: Живио!)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Реч има господин народни посланик Димитрије Попадић.

Димитрије Попадић: Господо, народни представници! Срећан сам, што ми се указала прилика, да баш у моменту остварења нашег народног идеала могу узети реч у овом Народном Представништву, да изразим жеље нашег сеоског живља, као представник оног сталеза наше велике државе, који броји 90 процената од целокупне популације.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Господине посланиче, немојте читати.

Димитрије Попадић: Повод за овај говор дало ми је врло истакнуто питање, које је на дневном реду, а и говори предговорника.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Молим вас, да не читате говора.

Димитрије Попадић: Ја не читам. Господо, народни представници, пре свега молим, да ми дозволите, да кажем неколико речи о нашем ратовању за време 7 година. Ви знате, господо, да је српски сељак са пушком у руци 7 година ратовао, да је године 1912. осветио тужно Косово, осветио Брегалницу, да је кроз крпну и ломну Албанију поднео тешке муке и јаде, а да је још и данас под оружјем. Ја мислим, господо, да сада, кад је на дневном реду питање о кредиту од 130 милијона динара, да је право, да се томе сељаку изађе на сусрет, јер је тај сељак поднео највеће терете, јер је надмашио цели свет. Сваки је добио понешто, само он није ништа. Зна се, да је држава узела сељаку за комору све и да је сељаку све упропашћено. Тај сељак још је и сад увек на војној дужности. Ја мислим, господо, да Народно Представништво треба да има на уму, да је тај сељак све своје положио на браник отаџбине и да нас је тај сељак довео, да овако овде решавамо, па мислим, да је заслужио, да га треба помоћи и да треба њиховим породицама, чији су чланови пали за ову велику отаџбину и који данас иду сакати и слепи, притећи у помоћ. Ја мислим, господо, да ћете метнути руку на срце, па кад је сва госпоштина помогнута, треба пћи сада на сусрет и сељаку, занатлији и раднику, кад су најбољи дани за обрађивање земље.

Ја молим госпoду министре, да пристану, да се сви војници са солунског фронта одмах пусте кућама, како би могли, да обраде своја имања. Ја видим, господо, да се не полаже много на нашега сељака, јер видим сваког дана преко стотину њих у Крупској улици бр. 24, како тамо по толико дуго времена чекају и где морају да плаћају таксу од 2.50 динара иако им држава, кад је од њих све узела, није дала никакву таксу. Ја у име наших сељака, који ме је овде упутно и у чије име и овде говорим, предлажем, јер налазим, да је неопходно потребно, да све школе и цркве пређу у државне руке, јер општине не могу више да их уздржавају зато, што су сиромашне, а нарочито после овога рата. Ја, господо, предлажем и то, да се избрише регулација река. Ја исто тако предлажем, да се у свакој општини установи по једна апотека и да се постави што више лекара.

Господо, ми смо досада имали и путова и кулучара, па ни пара ни путова. Све ово што вам говорим, говорим у име сељака, који броји 90% од целокупне популације. Ја мислим, господо, да је тај сељак заслужио, да му се једанпут изађе у сусрет, да му се набави добра стока за обрађивање земље и за приплод. Ја

ћу и поред свега овога, што сам навео, да сам за овај предлог од сто тридесет милијуна динара, умолити владу, да изиђе у сусрет томе сељаку и томе борцу, који је осветио и Косово и Сливницу, који нас је све ујединио у ову велику државу и који је то од нас заслужио. (Бурно пљескање.)

Председник Министарског Савета СТО-
ЈАН ПРОТИЋ: Ја ћу, господо, молити за до-
пуштење, да на крају ове дискусије кажем не-
колико речи, и то поглавито стога, што су у
овој дискусији пале многе речи и држани многи
говори, који, по мом схватању, нису били на
својем месту у толико, што нису требали да пад-
ну приликом начелне буџетске дебате и што
су у знатној мери били изненађење за нас, који
седимо у влади. А парламентарно је правило,
господо, да у парламенту ни за једну страну
никакво изненађење не треба да буде. Због тога,
што је ова дебата скренула по мом схватању са
свога пута, због тога смо и ми на овом послу
остали дуже, него што би иначе остали. И због
тога ћу и ја, иако изненађен, бити принуђен, да
учиним неколико напомена и дам кратак одго-
вор на по неке ствари, које су овде додирнуте.

Нама се пребацује, како не дајемо или ни-
смо још дали довољно слободе. Тај приговор, го-
сподо, по моме дубоком уверењу, неоправдан је.
Ми се налазимо, господо, у једном стадију на-
шег новог државног живота, кад имамо у првом
реду, да извојујемо и одржимо слободу свих
нас — целе државе пред иностранством. А да
бисмо то могли учинити и да би могли на завр-
шетку овога великог рата дефинитивно да по-
стигнемо оно, што смо желели, ми, господо, мо-
рамо да будемо дисциплиновани, морамо да има-
мо унутра дисциплине; а кад је то, господо, тако,
иако смо у томе сложни, онда не треба и не сме-
мо тражити неограничену слободу за сваког по-
јединца. Не смемо тражити, господо, оне слобо-
де, које многи и многи народи ни у редовно
време нису имали. Ја држим, да се од нас, једне
младе, пове државе, од једног народа, који се
после толико векова сад први пут у једну др-
жаву стапа, једну државу склапа — то се, го-
сподо, најмање може тражити, кад видимо још
на свима странама, да старије и много старије
државе од нас имају мање слободе код своје ку-
ће, него ми. Ја то, господо, смем слободно и
отворено да изјавим. Погледајте, господо, свуда
око нас, па ми кажите, где има више слободе,
него код нас? Да ли у Бугарској, да ли у Руму-
нији, да ли у Мађарској — не господо — (Чује
се: У Русији!) Да, и у Русији. И тамо, где со-
цијалисти заповедају и крму државну држе!
Па ваљда наше колеге социјалисте неће тражити
од нас, грађанских странака, да дамо веће сло-

боде, него што њихове колеге дају својим земља-
ма. Додуше, могу нам те колеге казати: »Па то
нису прави социјалисти.« Е, па шта ћете, сад
је овај рат такве метаморфозе извршио свуда и
над свима, да се сад управо незна, ко су праве
социјалисте. Изгледа, да је прави социјалиста
остао само господин Лењин, јер се за све друге
сада каже, да су издајнице, да су ренегати! Са
таквом критиком, господо, не може се далеко
отићи, јер ако хоћемо једна критика да буде
плодна и ако се хоће, да она донесе резултате,
корисне за једно друштво, онда они, који чине
критику, треба да буду објективни и њихове
критике треба да буду разумне. Треба да се ста-
ве у положај наш, па да кажу: шта бих ја ура-
дио и шта бих ја могао урадити, да сам на месту
господе, коју критикујем? И ја сад Вас питам и
питам господу социјалисте, шта би они могли у
данашњим тренуцима да ураде, да су на нашим
местима? Да ли би могли, да заведу и утврде со-
цијални ред; да ли би могли да даду такво ста-
ње, да тече само мед и млеко и да створе све оно,
што су обећавали? Не, господо. Ништа од тога
неби дали ни они, као што ни њихови другови
на страни нису дали тамо, где су дошли на
власт.

Врло је лепо рећи, хоћемо слободу! Да,
хоћемо је и ми, господо!

И као што је згодно приметио господин ми-
нистар унутрашњих дела: нека је слободно ка-
зати своје мишљење свакоме, али, господо,
не сме бити слободно на сваки на-
чин исказивати своје мишљење.
(Одобравање.) Ви можете и смете апе-
ловати на разум, али не смете апе-
ловати на страсти. То вам не дамо, го-
сподо, ни вама, ни нама. (Одобравање.) А у том
лежи, господо, тежина, у том лежи кривица.
Начин, како се једна мисао каже, врло је важна
ствар и она је то, што прави кривицу. Кад ви
апелујете на разум, онда се ми немамо бојати,
да ћете ви направити неред или произвести не-
ред. А кад ви апелујете на страсти, онда се мо-
рамо бојати, да може бити нереди, а ми смо овде
дужни дати не само слободу, него и ред. (Одо-
бравање.)

Господин један са леве стране споменуо је
мађарску револуцију и казао је, како по мно-
гим знацима може се чинити, да је она удешена.
Да, господо, тако изгледа по свему. И ко је то
удесио и шта је из те удешености дошло? Уде-
сио је један гроф, Кароли, латифундијаш, са
социјалистима, и онда су се социјалисти с лева
и социјалисти са десна споразумјели, да на-
праве једну комунистичку државу. То је њи-
хова ствар, нека раде, што хоће код њихове
куће. Али ми смо, господо, од њих само једним

доста ретким плотом раздвојени. Ми смо на граници те комунистичке државе, у којој нема никаквог реда, у којој су одмах на све стране заведени преки судови и у којој је казано, да ће се сваки убити без суда, који се не буде покоравао тој новој влади. (Одобравање.) Ми нашу кућу, господо, морамо чувати и зато смо, господо, ми дужни бити врло на опрезу баш у садашњим приликама. Ми ћемо оставити господу, да расправљају између себе ствари какогод за добро нађу у својој кући, али морамо добро pazити, да им не дамо, да прекораче плот и дођу у нашу кућу. А да бисмо им могли то успешно не дати, ми морамо, господо, имати још неко време и доста и добре војске.

Кад се одношаји среде, кад се рат заиста заврши, кад ми будемо имали дефинитивно одређене наше границе, онда, кад ми будемо у могућности према томе нашу војску послати кући, онда, господо, можемо на тенане разговарати: да ли нама и колико војске од сада треба и онда ћемо гледати, како је другде око нас, па ћемо се онда према томе и управљати, јер, каже се: једна ластва не чини прољећа. Не можемо, господо, ми бити први, који ћемо војску збрисати. То треба да почну други, велики, па ћемо ми мали то лако прихватити, и несамо лако, него и са врло великом благодарношћу.

Услед тога, господо, и у буџету или управо у накнадном кредиту, јер се ово буџетом не може звати, има знатна свота, одређена на издатке војске. Та знатна свота добрим делом иде и на величину војске, али још већим делом на данашње цене. Од туда је сасвим разумљиво, што је тај издатак у садашњем тренутку несоразмеран према издацима других потреба државних. То ће се моћи променити, господо, тек онда, као што сам мало пре казао, кад ми дођемо у редовно стање.

О критикама, које су пале на део унутрашње политике, ја мислим, да сам ослобођен сваког одговарања за сад са моје стране, а после речи г. министра унутрашњих дела, па стога не ћу на ту ствар ни да се осврћем. Допустите ми, на крају, само да кажем реч две о песимизму и оптимизму, које су речи такође овде пале.

Један од предговорника овде казао је, како ми треба да слободно кажемо нашем народу нашу тешку ситуацију и тек онда, кад то будемо учинили, можемо се надати и бити уверени, да ће нам он световати, како да из те тешке ситуације изиђемо. Том приликом и тај господин предговорник и по нека друга господи цртала су прилично црно нашу ситуацију, тако, да се по неки човек може од тога и уплашити, нарочито су се могли уплашити људи, који су већ по својој природи еклони, да црно гледају и који се

обично песимисте и зову. Ја, господо, никада нисам био песимиста, увек сам био оптимиста и, хвала Богу, после свих невоља и перипетија на крају крајева видим, да је ипак све добро прошло, па се тако исто надам, да ће бити и од сада. Моћ људског предвођења, господо, показала се овога рата, да је много мања, него што се то предпостављало у многих учених људи. Али живот народа и друштва показао је, господо, да има много више животне снаге, него што су му многи научници и многи доктори његови прорицали. Мјесто дужег разговора о томе ја ћу вам споменути из наше бивше финансијске историје један мали факт, који ће, држим, доста јасно осветлити ту ствар и показати вам, да ми, истина, треба да будемо свагда довољно озбиљни, да свагда добро и правилно ценимо нашу ситуацију, али да никада не очајавамо, да никада црно не гледамо и да се увек уздамо, да ћемо, ако свом снагом и збиљом радимо, изићи на прави пут и постићи оно, што желимо. Кад се је у нас пре десетину година десио преврат у нашој краљевини Србији, онда смо се, господо, после свих перипетија полицијских, кроз које је наша држава прошла, нашли пред једним оваквим фактом: да је наш министар финансија у томе тренутку нама у кабинету казао: »Господо, ми смо у банкротству! Ми ове године не можемо на селамет изаћи. Ове године Србија мора прогласити своје банкротство.«

Нама се то осталима, иако нисмо били баш финансијери стручни, није свидело. Ми смо онда нашли другог министра. Други је министар ударио 40% пореза и ми смо на крају године, господо, имали дефицит саниран за ту годину. Ми смо сасвим лепо изашли и од тога момента ми смо стално напредовали и наше финансије санирани. Од оног банкротства није било ништа. Кад, господо, такви факти постоје, онда се ни ми никакве тешке ситуације немамо бојати. Шта све може донети живот једног народа, то ћемо видети ми сами тек после овога рата, а можемо очекивати и можемо се надати добру већ по ономе, што су у сличним приликама и други народи доживели. Године 1870., када је Немачка ударила трибут Француској од пет милијарди, она је мислила да јој је задала смртни ударац, да се она неће подићи ни за 50 година! Али Франуска је то, што се каже, као руком однела. За много несравњено краће време него што је ико могао помислити, она је сав тај дуг Немачкој исплатила, и то тако да је знатан део тога новца опет дошао у Франуску.

Код таквих примера и код много сличних, ми не треба, господо, ничега да се бојимо, ни од чега да страхујемо и да не очајавамо, али под једном предпоставком: да увек свом снагом, свом

збиљом радимо у својој кући, да она буде добра, да она буде срећна. Ако пако будемо, господо, радили, онда не треба никакав песимизам да нас огреја, и ми можемо ведро у нашу будућност гледати. (Живо одобравање и буран аплауз.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Господо, нема више пријављених говорника. Сад ћемо приступити решењу. Гласаће се у начелу. Гласаће се поименично за и против.

Изволите чути прозивке и одазивати се за и против.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ прозива посланике да гласају и они су гласали овако:

1. Адолф Рибникар за.
2. Др. Алберт Крамер за.
3. Др. Алекса Богдановић за.
4. Алекса Жујовић није овде.
5. Др. Александер Мијовић за.
6. Др. Александер Рокнић није овде.
7. Андрија Протић за.
8. Андрија Радовић није овде.
9. Андрија Станић није овде.
10. Андрија Цветковић није овде.
11. Анте Јагић за.
12. Др. Анте Павелић за.
13. Др. Анте Тресић-Павичић није овде.
14. Др. Анте Трумбић није овде.
15. Др. Антун Корошец за.
16. Антун Кристан против.
17. Антон Сушник није овде.
18. Атанасије Шарковић за.
19. Ахмед Салибеговић није овде.
20. Анте Ђукић за.
21. Антун пл. Михајловић није овде.
22. Блашко Рајић није овде.
23. Др. Богдан Медаковић није овде.
24. Богдан Михајловић за.
25. Боривоје Ј. Поповић није овде.
26. Божидар Поповић за.
27. Др. Божо Вукотић није овде.
28. Валеријан Прибићевић за.
29. Васо Кнежевић против.
30. Васо Муачевић није овде.
31. Др. Велимир Дежелић није овде.
32. Др. Велизар Јанковић није овде.
33. Велислав М. Вуловић није овде.
34. Велислав Михајловић за.
35. Веља Вукчевић за.
36. Већеслав Вилдер за.
37. Вилим Букшег против.
38. Витомир Корач није овде.
39. Вјекослав Јелавић није овде.
40. Вјекослав Куковец др. за.
41. Вјекослав Спинчић није овде.
42. Владо Савић није овде.
43. Др. Владимир Чалдаревић није овде.
44. Др. Владимир Ђоровић за.
45. Др. Војислав Бесаровић није овде.
46. Др. Војислав Ст. Вељковић за.
47. Др. Војислав Маринковић за.
48. Војислав Шола за.
49. Др. Гавра Манојловић није овде.
50. Глигорије Јефтановић за.
51. Др. Гргур Б. Анђелиновић није овде.
52. Грга Тушкан није овде.
53. Данило Димовић није овде.
54. Фра Дидак Бунтић за.
55. Димитрије Закић за.
56. Димитрије Машић за.
57. Димитрије Попадић за.
58. Др. Динко Пуц за.
59. Драгић Муцић за.
60. Драгиша Лапчевић није овде.
61. Драгољуб М. Божиновић није овде.
62. Драгољуб М. Јоксимовић није овде.
63. Др. Драгољуб Павловић за.
64. Драгутин П. Васић није овде.
65. Др. Драгутин Лончар против.
66. Драгутин Печић за.
67. Др. Душан Васиљевић за.
68. Душан Кеџмановић за.
69. Др. Душан Пелеш није овде.
70. Др. Душан Поповић није овде.
71. Душан Тушановић против.
72. Ђока Ж. Брачинац за.
73. Ђорђе Златковић за.
74. Ђорђе Несторовић за.
75. Ђорђе Пејановић није овде.
76. Др. Ђуро Шурмин није овде.
77. Ђуро Цамоња за.
78. Др. Едмунд Лукинић за.
79. Др. Ејуб Мујезиновић није овде.
80. Др. Жарко Миладиновић за.
81. Живан Витолић за.
82. Др. Живко Бертић није овде.
83. Др. Живко Њежић није овде.
84. Др. Живко Петричић није овде.
85. Др. Живко Продановић није овде.
86. Живојин А. Златановић за.
87. Живојин Златић није овде.
88. Живојин Рафајловић за.
89. Живојин С. Тајсић за.
90. Живојин Шобић није овде.
91. Др. Здравко Ковачевић није овде.
92. Ибрахим Сарић није овде.
93. Иван Весењак за.
94. Иван Кејжар за.
95. Иван Ковачевић за.
96. Др. Иван Крниц за.
97. Др. Иван Лорковић није овде.
98. Др. Иван Марија Чок није овде.

99. Иван Мештровић није овде.
100. Др. Иван Н. Новак није овде.
101. Др. Иван Палечек није овде.
102. Иван Першић за.
103. Др. Иван Пошћић за.
104. Др. Иван Рибар није овде.
105. Др. Иван Рихард Краус није овде.
106. Др. Иван Швегл није овде.
107. Иво Грисогоно за.
108. Иво Еветовић није овде.
109. Игор Штефаник није овде.
110. Илија Илић за.
111. Илија Ломовић за.
112. Илија П. Михајловић није овде.
113. Јанец Бродар за.
114. Јанец Штрцић за.
115. Др. Јанко Шимрак за.
116. Јаша М. Продановић није овде.
117. Јован Бањанин није овде.
118. Др. Јосип Ловренчић за.
119. Јосип Хохњец није овде.
120. Јосип Гостинчар за.
121. Јосип Копач није овде.
122. Јосип Рајачић није овде.
123. Јосип Фон није овде.
124. Јоца др. Хајдук Војнић није овде.
125. Др. Јоза Сунарић није овде.
126. Јосип Војновић за.
127. Јосип Петејан против.
128. Др. Јосип Смодлака није овде.
129. Јоца П. Јовановић није овде.
130. Др. Јован Манојловић није овде.
131. Јоца М. Селић није овде.
132. Дон Јурај Бианкини за.
133. Јован Шмитран није овде.
134. Др. Карло Трилер није овде.
135. Керубин Шегвић за.
136. Коста Божић за.
137. Коста Кујунџић за.
138. Коста Стојаповић није овде.
139. Коста Л. Тимотијевић за.
140. Коста Д. Марковић за.
141. Др. Лавослав Ханжек за.
142. Др. Ладислав Полић за.
143. Лаза С. Поповић није овде.
144. Др. Ловро Погачник није овде.
145. Др. Лука Чабрајић није овде.
146. Љуба Бабић Балски није овде.
147. Фра. Љубомир Галић за.
148. Максим Ђурковић није овде.
149. Др. Макса Рошић није овде.
150. Маринко Станојевић није овде.
151. Марко Н. Трифковић за.
152. Др. Мартин Матић за.
153. Др. Мато Дринковић за.
154. Др. Матко Лагиња за.
155. Мелхиор Чобал против.
156. Др. Мелко Чингрија за.
157. Мехмед бег Зечевић није овде.
158. Др. Мехмед Спахо није овде.
159. Др. Миладин Свињарев није овде.
160. Миладин Стефановић за.
161. Милан Јојкић није овде.
162. Милан Капетановић за.
163. Милан Марјановић није овде.
164. Др. Милан Марковић за.
165. Милан Недељковић није овде.
166. Милан Ројц није овде.
167. Др. Милан Секулић није овде.
168. Др. Миленко Марковић за.
169. Миливоје Башић за.
170. Милоје Ж. Јовановић за.
171. Мијо Етингер није овде.
172. Милорад Драшковић за.
173. Милорад М. Павловић није овде.
174. Милован Лазаревић није овде.
175. Милош Трифуновић за.
176. Милутин П. Драговић за.
177. Др. Милутин Маџуранић није овде.
178. Милутин Стапојевић није овде.
179. Гроф Мирослав Кулмер није овде.
180. Мита Ђорђевић за.
181. Мита Клицин за.
182. Др. Мита Мушицки није овде.
183. Др. Мита Топаловачки није овде.
184. Михајло Благојевић за.
185. Михајло Ивановић није овде.
186. Михајло В. Илић за.
187. Михајло М. Илић није овде.
188. Михајло Јовановић за.
189. Михајло Р. Радивојевић за.
190. Михајло Шкорић није овде.
191. Мишо Кутузовић није овде.
192. Др. Момчило А. Нинчић за.
193. Настас Петровић за.
194. Никодије С. Милетић за.
195. Др. Никола Винтерхалтер није овде.
196. Никола П. Патић није овде.
197. Др. Никола Суботић није овде.
198. Др. Отокар Рибар није овде.
199. Пајо Драгић није овде.
200. Др. Павел Пестотник за.
201. Пера Јовановић за.
202. Петар Вуксановић за.
203. Петар Милорадовић за.
204. Перослав Паскијевић није овде.
205. Др. Радован Марковић за.
206. Радослав Агатоновић за.
207. Ранко Обрадовић за.
208. Сава А. Вајкић није овде.
209. Саво Вукојчић за.
210. Др. Саво Љубибратић за.
211. Др. Светислав Поповић за.
212. Светозар К. Ђорђевић за.

213. Светозар Прибићевић за.
 214. Др. Светозар Риттиг за.
 215. Светозар Хацић за.
 216. Симо Ераковић за.
 217. Сима Перић није овде.
 218. Др. Славко Милетић није овде.
 219. Славко Хенч није овде.
 220. Сретен В. Којић није овде.
 221. Др. Срђан Будисављевић није овде.
 222. Дон Станко Банић за.
 223. Станко Павичић није овде.
 224. Др. Станојло Вукчевић за.
 225. Др. Стеван Чокић-Симеоновић није овде.
 226. Др. Стјепан Кукрић за.
 227. Др. Стјепан Сркуљ за.
 228. Стојан Костић за.
 229. Стојан М. Протић за.
 230. Стојан Д. Рибарац за.
 231. Суљага Салихагић за.
 232. Тихомир Т. Драшковић није овде.
 233. Тихомир Константиновић за.
 234. Тодор Божовић за.
 235. Тодор Станковић за.
 236. Тришко Жугић за.
 237. Др. Тугомир Алауповић за.
 238. Др. Урош Круљ за.
 239. Урош Ломовић није овде.
 240. Фран Графенауер за.
 241. Др. Фран Воглар није овде.
 242. Фран Пишак за.
 243. Фрањо Смодеј за.
 244. Др. Фран Шамбах није овде.
 245. Др. Фрањо Пољак за.
 246. Др. Франтишек Јанковић за.
 247. Др. Фрањо Новак није овде.
 248. Др. Халид-бег Храсница за.
 249. Хамид Хаци Сврзо за.
 250. Др. Хенрик Кризман за.
 251. Цезар Акачић није овде.
 252. Ђеда Гагић за.
 253. Ђеда А. Костић није овде.
 254. Шефкија Глухић за.
 255. Шукрија Куртовић за.

(После гласања.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Изволите чути резултат гласања.

Гласало је свега 136 посланика. За законски предлог гласало је 129, а против 7 посланика. Према томе објављујем да је овај законски предлог примљен у начелу.

Сад приступамо претресу у појединостима. Изволите чути господина известиоца.

Известилац МИТА КЛИЦИН чита:

Предлог закона о ванредном кредиту
 од 130,000.000 динара.

Члан 1.

Овлашћује се Министар Финансија, да може утрошити, како на редовне тако и на ванредне потребе целокупног Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца за месец април 1919. године, суму од 130,000.000 динара.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Прима ли Народно Представништво члан 1. онако како је прочитао господин известилац? (Прима.)

Објављујем да је чл. 1. примљен.

Изволите чути члан 2.

Известилац МИТА КЛИЦИН чита:

Члан 2.

Сума од 130,000.000 динара може се утрошити и то:

А) Лични издаци	
I. Министарство Војно	Дин. 22,500.000—
II. Инвалидске потпоре за целу државу	„ 8,000.000—
III. Двор и Централна управа	„ 1,000.000—
IV. Народно Представништво	„ 500.000—
V. Сва друга надлежства и установе:	
1) у Србији	Дин. 3,500.000—
2) у Хрватској и Славонији	„ 3,200.000—
3) у Босни и Херцеговини	„ 3,000.000—
4) у Банату, Бачкој и Барањи	„ 2,800.000—
5) у Словеначкој	„ 2,700.000—
6) у Црној Гори	„ 1,000.000—
7) у Далмацији	„ 800.000—
	Дин. 17,000.000—
	Дин. 49,000.000—
Б.) Материјални издаци	
I. Министарство Војно	Дин. 27,000.000—
II. Снабдевање земље	„ 12,000.000—
III. Централна управа	„ 250.000—
IV. Народно Представништво	„ 50.000—
V. Сва друга надлежства и установе:	
1) у Србији	Дин. 7,200.000—
2) у Хрватској и Славонији	„ 6,700.000—
3) у Босни и Херцеговини	„ 5,000.000—
4) у Банату, Бачкој и Барањи	„ 4,000.000—
5) у Словеначкој	„ 3,200.000—
6) у Далмацији	„ 500.000—
7) у Црној Гори	„ 100.000—
	Дин. 26,700.000—
Свега материјалних издатака	Дин. 66,000.000—
Ц) Резервни кредит	
На недовољно предвиђене и ванредне потребе целог Краљевства	„ 15,000.000—
Свега Динара:	130,000.000—

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Прима ли Народно Представништво члан 2. онако, како је прочитао господин известилац? (Прима.)

Објављујем да је члан 2. примљен. Изволите чути даље.

Известилац МИТА КЛИЦИН чита чл. 3.:

Члан 3.

За вршење издатака у границама досадашње Краљевине Србије важиће одредбе закона о ванредним кредитима донетим за време рата од 1914. до 1918. године.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Прима ли Народно Представништво члан 3. како је прочитао г. известилац? (Прима.) Објављујем да је члан 3. примљен. Изволите чути даље.

Известилац МИТА КЛИЦИН чита чл. 4.:

Члан 4.

За вршење издатака у осталим крајевима важиће тамошњи закони но с тим, да се за све нове издатке, који нису до сада редовно чињени, мора тражити преко надлежног ресорног Министра одобрење Министра Финансија.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Прима ли Народно Представништво члан 4. како је прочитао г. известилац? (Прима.) Објављујем да је чл. 4. примљен. Изволите чути даље.

Известилац МИТА КЛИЦИН чита чл. 5.:

Члан 5.

Издаци ће се вршити у Србији у динарима, а у осталим областима у крунама. Отварање кредита у крунама извршиће се по званичном курсу, рачунајући 100 динара са 250 круна.

Изузетно у случају потребе, а по одлуци Министра Финансија, моћи ће се и у Србији вршити исплате у крунама а тако исто и у новим областима моћи ће се исплате, поред круна, вршити и у динарима.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Прима ли Народно Представништво чл. 5. онако како га је прочитао г. известилац? (Прима.) Објављујем да је чл. 5. примљен. Изволите чути даље.

Известилац МИТА КЛИЦИН чита чл. 6.:

Члан 6.

За покриће расхода предвиђених у чл. 2. служиће сви приходи који су предвиђени по законима и уредбама законодавства које данас важи у појединим областима Краљевства.

У колико поменути извори не буду довољни за покриће ових издатака, овлашћује се Министар Финансија, да покриће остатка кредита може извршити позајмицама кратког рока, било на подлози упутница и меница, било на подлози за тај циљ издатих бонова Главне Државне Благајнице. Но ове зајмове краткога рока овлашћен је Министар Финансија закључити тек пошто за то добије одобрење Министарског Савета.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Прима ли Народно Представништво чл. 6. онако, како га је прочитао г. известилац? (Прима.) Објављујем да је чл. 6. примљен. Изволите чути даље.

Известилац МИТА КЛИЦИН чита чл. 7.:

Члан 7.

Овај закон ступа у живот кад га Краљ потпише, а обавезну снагу добија, кад се обнародује.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Прима ли Народно Представништво чл. 7. онако, како га је прочитао г. известилац? (Прима.) Објављујем да је чл. 7. примљен.

Господо, с овим је овај законски пројекат примљен и у начелу и у појединостима на првом читању. Друго читање биће у уторак 1. априла.

Данашњу сједницу закључујем, а наредну заказујем у уторак 1. априла с овим дневним редом:

1. точка, друго читање овог законског пројекта и 2. извјештај верификационог одбора.

Прима ли Скупштина овај дневни ред? (Прима.) Овим је седница закључена.

Седница је закључена у 21½ часа.

Видео Секретар
Јосиф Војиновић.

Интерпелација

9. редовног састанка

привременог народног представништва

држаног на дан 26. марта 1919. године у Београду.

Интерпелација

на господина Министра Унутрашњих Послова.

Агитациони Одбор Срба и Буњеваца Социјал-демократа у Војводини заказао је неколико зборова у Банату и Бачкој, којима је био циљ: обнављање, ратом угушених организација социјалистичких.

Зборови су пријављени Првој Армији и ова их је све одобрила и послала то одобрење жупанијским властима оних места, где су се зборови требали одржати. Када су сазивачи реферати долазили у та места ради одржавања зборова, ови су били од полицијских власти забрањивани под изговором, да им није познато одобрење Армије!

Један од наших референата приликом интервенције код жупана у Вршцу, случајно је видео телеграм са потписом Министра Прибићевића, којим се наши зборови забрањују и власти се упућују да ту забрану правдају тиме, што ће увек рећи, да им је одобрење Армијске команде непознато!

Питамо господина Министра:

1. Чиме правда овакав свој поступак?
2. Мисли ли предузети потребне мере, да се слични догађаји не обнове?

Београд, 25. марта 1919. год.

Интерпеланти
Васа Ш. Кнежевић,
Др. Мита Тополовачки,
 пар. посланици.

